

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»

МЕДИНСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 332:336.221:332.146.3

**ФІСКАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СТИМУЛЮВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка
08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України».

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК Мар'яна Іванівна,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», завідувач відділу просторового розвитку.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
ІВАНОВА Ольга Юріївна,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
завідувач сектору проблем регіонального розвитку та децентралізації відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку;

доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК Віктор Миколайович,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
професор кафедри фінансів;

доктор економічних наук, професор
КОВАЛЬСЬКА Любов Леонідівна,
Луцький національний технічний університет,
декан факультету бізнесу та права.

Захист відбудеться 11 квітня 2025 р. об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4, а також на сайті: www://ird.gov.ua.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д.е.н., с.н.с.**

Христина Притула

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Економічні кризи, військові конфлікти, глобальні рецесії та пандемії призводять до посилення економічної та соціальної нестабільності на регіональному та місцевому рівнях. У цих умовах невизначеності, а також обмеженості ресурсів та високої конкурентної боротьби на ринках, фіскальне середовище відіграє ключову роль у підтримці підприємницької активності та забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад.

Фіскальне середовище через сформовану систему інституційного забезпечення реалізації фіскальної політики держави та органів місцевого самоврядування дає можливість створити сприятливі умови для ефективної взаємодії суб'єктів фінансових відносин при реалізації індивідуальних та колективних інтересів у процесі створення, розподілу, перерозподілу і використання суспільного продукту на різних рівнях. Тобто фіскальне середовище, яке сформоване зокрема на основі обґрунтованих підходів до реалізації фіскальної політики, може стати не лише потужним фактором стимулювання підприємництва, забезпечення зайнятості, впливу на економічну кон'юнктуру та економічне зростання, але й інструментом реалізації диференційованих фіскальних механізмів з урахуванням особливостей розвитку територій, адже регіони і територіальні громади мають різні соціально-економічні, безпекові умови та ресурсний потенціал.

Протягом останніх років стратегічним імперативом та головною конкурентною перевагою для регіональних і локальних соціально-економічних систем стає ефективність сформованих фіскальних інструментів підтримки та стимулювання розвитку підприємництва, нарощення потенціалу резильєнтності фіскального середовища до нестабільних екзогенних змін та викликів, які пов'язані з глобальними економічними кризами, війнами, пандеміями, інституційними суспільно-політичними змінами тощо. Все це вимагає розробки теоретико-методологічного інструментарію забезпечення ефективності механізмів формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад.

Теоретико-методологічні та прикладні положення регіонального розвитку дослідили такі вітчизняні вчені як А. Базилюк, Б. Буркинський, Н. Гавкалова, М. Долішній, С. Дорогунцов, Я. Жаліло, С. Іщук, І. Заблодська, Л. Ковальська, В. Кравців, О. Лайко, М. Мельник, А. Мокій, Н. Павліха, Х. Притула, Л. Петкова, І. Сторонянська, С. Шульц та ін. У науковому дискурсі проблеми формування резильєнтних соціально-економічних систем, реалізації державної, регіональної та локальної політики забезпечення соціально-економічного розвитку в умовах нестабільності висвітлені в працях В. Близнюк, В. Бойка, К. Боутіна, З. Варналія, Т. Васильціва, О. Власюка, В. Гейця, О. Іванової, О. Гетьман, Я. Жаліла, О. Карого, Е. Лібанової, О. Мельник, А. Мокія, Т. Момот, В. Сіденка, Є. Рудніченка, М. Флейчук, В. Франчука, Ю. Харазішвілі та ін.

Проблематику фіскальної політики розвитку підприємництва в нестабільних соціально-економічних умовах відображено у працях таких науковців, як В. Андрущенко, І. Вахович, Г. Возняк, Г. Карчева, О. Кириленко, О. Копилук,

І. Лук'яненко, І. Луніна, Н. Мамонтова, М. Карлін, Є. Кузькін, А. Крисоватий, І. Майбуров, В. Мельник, В. Опарін, В. Піхоцький, Б. Пшик, І. Цимбалюк, К. Швабій та ін. Водночас попри значний обсяг наукових публікацій із цієї тематики, залишаються недостатньо обґрунтованими теоретико-методологічні та практичні засади формування й розвитку фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Наведені положення обумовлюють актуальність, науково-практичну цінність роботи, основні цілі та завдання дослідження.

Незважаючи на достатньо глибоке та багатогранне наукове осмислення цього питання, виникає гостра необхідність в обґрунтуванні нових, сучасних і прогресивних механізмів та інструментів розвитку фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Актуальність вибору даної теми, її об'єкта та предмета дослідження обумовлюється також новими викликами в умовах воєнного стану та в період післявоєнного відновлення.

Зв'язок роботи з актуальними програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідних тем ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», а саме: «Глобалізаційні чинники та ризики ендогенного розвитку регіонів України» (№ ДР 0121U111754), де автором розроблено та апробовано методичні підходи інтегрального та компаративного оцінювання стійкості підприємницького сектору регіонів України в умовах нестабільності, проаналізовано вплив фіскального середовища на резильєнтність підприємництва; «Інституційні інструменти розвитку агломерацій в умовах війни та повоєнного відновлення України (на прикладі Карпатського регіону)» (№ ДР 0124U001157), у межах якої автором запропоновано концептуальні засади формування податкових інструментів стимулювання підприємницької діяльності на субрегіональному рівні, враховуючи сучасні виклики війни та пріоритети повоєнної відбудови та агломерування; «Фінансова політика забезпечення економічного зростання територіальних громад в умовах нестабільності» (№ ДР 0122U200317), у межах якої проведено оцінювання податкової політики в умовах війни та її впливу на формування доходів місцевих бюджетів, а також дослідження фіскального середовища підприємницької активності в територіальних громадах в контексті криз останніх років; «Трансформація моделі просторового розвитку економіки України» (№ ДР 0122U002055) – обґрунтовано напрями вдосконалення системи фінансового вирівнювання в контексті формування комфортного фіскального середовища підприємницької активності на регіональному та локальному рівнях.

Дисертаційна робота також є складовою науково-дослідних тем Львівського торговельно-економічного університету, а саме: «Фінансові механізми та інструменти вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку України» (ДР № 0115U004165), де автором запропоновані заходи, що сприяють зменшенню диспропорцій між регіонами, підвищують фінансову стійкість місцевих бюджетів і створюють стимули для економічного розвитку; «Фінансові та організаційні механізми забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України» (ДР № 0118U000023), у межах якої автором запропоновано механізми формування фіскального середовища для залучення інвестицій в інноваційну сферу, активізації

економіки регіонів; Бердянського університету менеджменту і бізнесу у межах науково-дослідної роботи «Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем» (ДР № 0111U004341), де особисто автором вироблено пропозиції щодо реформування системи прямого оподаткування в Україні із врахуванням досвіду країн Європейського Союзу та його імплементації.

Дисертація пов'язана з виконанням міжнародного проекту Вишеградського фонду «Experience sharing of V4 against the shadow economy, corruption and tax avoidance in Ukraine (Обмін досвідом країн Вишеградської четвірки у боротьбі з тіньовою економікою, корупцією та ухиленням від сплати податків в Україні)» (№ 22320065), у межах якого автором запропоновані заходи, спрямовані на зменшення рівня тіньової економіки, підвищення довіри до податкової системи та покращення фінансової прозорості з метою детінізації бізнесу, зміцнення регіональних бюджетів та гармонізації податкового середовища з європейськими стандартами.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розроблення прикладних рекомендацій щодо формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад.

Для досягнення мети у дослідженні поставлено і вирішено такі завдання:

- визначити концептуальний базис формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на різних рівнях управління;
- сформувати теоретичне підґрунтя дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад;
- систематизувати концептуальні підходи до регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад в умовах нестабільності;
- обґрунтувати концепт фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на засадах територіально орієнтованого підходу;
- виявити чинники та виклики формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад;
- дослідити взаємовплив фіскального середовища стимулювання підприємницької активності та соціально-економічного зростання регіонів і територіальних громад (на основі зарубіжного досвіду);
- розробити методичні підходи до оцінювання стійкості підприємницького сектору в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів, в тому числі в контексті впливу фіскального середовища;
- здійснити інтегральне оцінювання стійкості підприємницького сектору регіонів України в умовах криз, починаючи з 2009 р. по теперішній час;
- провести компаративний аналіз впливу фіскального середовища на стійкість підприємництва на національному, регіональному і локальному рівнях;
- проаналізувати фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності та криз соціально-економічного розвитку територіальних громад 2009-2021 рр;

- оцінити джерела формування доходів та напрями видатків місцевих бюджетів в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку територіальних громад;

- визначити напрямки нівелювання територіальних диспропорцій формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності;

- обґрунтувати організаційно-економічні інструменти стимулювання підприємницької активності в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад;

- обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення податкового середовища стимулювання підприємницької активності в контексті викликів воєнного стану та узгодження з податковим правом ЄС.

Об'єктом дослідження є процеси формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового дослідження, зокрема: *теоретико-логічного узагальнення* – для визначення концептуального базису формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на різних рівнях управління; *системного підходу* – для систематизації концептуальних підходів до регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад в умовах нестабільності; обґрунтування концепту фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на засадах територіально орієнтованого підходу; *структурно-логічного та семантичного аналізу* – з метою формування методології аналізування стійкості підприємницького сектору в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів, зокрема в контексті впливу фіскального середовища; *групування* – для виявлення чинників та викликів формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад; *аналізу і синтезу* – для впровадження системного підходу в узагальненні зарубіжного досвіду формування податкових доходів місцевих бюджетів територіальних громад та можливості його використання в Україні; *ретроспективного аналізу* – при дослідженні фіскального середовища підприємницької активності в умовах нестабільності та криз соціально-економічного розвитку територіальних громад 2009-2021 рр.; *детермінологічного, статистичного та інтегрального аналізу* – при інтегральному оцінюванні стійкості підприємницького сектору регіонів України в умовах криз, починаючи з 2009 р. по теперішній час, в тому числі в контексті впливу фіскального середовища; *компаративного аналізу* – для проведення аналізу драйверів впливу фіскального середовища на стійкість підприємництва на національному, регіональному і локальному рівнях; *економіко-математичного моделювання* – для встановлення економетричних залежностей між умовами формування фіскального середовища

стимулювання підприємницької діяльності та результатами ділової активності в регіональному і секторальному зрізах; *стратегічного управління* – для обґрунтування організаційно-економічних інструментів стимулювання підприємницької активності на різних рівнях управління; визначення напрямів нівелювання територіальних диспропорцій формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності.

Інформаційною основою дослідження є закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, рішення Національного банку України, нормативно-правові акти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерства розвитку громад та територій України, річні звіти про виконання бюджету Державної казначейської служби України, статистичні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні матеріали вітчизняних та міжнародних економічних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів з питань регіонального розвитку й фінансової децентралізації, монографічні видання, інтернет-ресурси, результати власних досліджень здобувача, аналітичні розрахунки, виконані в процесі дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення і результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

- розроблено методологічні засади дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад, що ґрунтується на міждисциплінарному підході (теорії регіонального та місцевого економічного розвитку, теорії фінансів, теорії фінансових криз та резильєнтності економічних систем, інституційної теорії, концепцій поведінкової економіки); передбачають застосування методичного інструментарію аналізу формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах криз, а також оцінювання впливу фіскального середовища на стійкість підприємницького сектора. Це дозволило визначити детермінанти розвитку фіскального середовища стимулювання підприємницької активності (08.00.05, 08.00.08);

- обґрунтовано концепт фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на основі застосування територіально орієнтованого підходу, зокрема визначено мету та принципи формування такого середовища, точки інтервенції та інструментарій формування впливу на підприємницьку активність. Доведено необхідність переходу до диференціації інструментарію фіскальної політики для різних типів територій (зокрема виходячи з безпекового фактора та віддаленості від лінії бойових дій). Використання цього підходу дозволить врахувати потенціал економічного розвитку територіальних громад та їх диференціацію за рівнем конкурентоспроможності, а також сконцентрувати фіскальні інструменти на підтримці точок конкурентоспроможності в громадах, виходячи з аналізу їх сильних та слабких сторін (08.00.05, 08.00.08);

- розроблено методичний інструментарій оцінювання впливу фіскального середовища на стійкість підприємницького сектору в умовах нестабільності, який містить: *інтегральний зріз* аналізу стійкості підприємницького сектора регіонів

України за вхідними параметрами, які характеризують інституційні, економічні та соціально-демографічні умови ведення бізнесу; *детермінологічний зріз* – встановлення причинно-наслідкових зв'язків між стійкістю підприємницького сектора регіонів України в умовах настання шоківих подій і фактичними результатами ведення бізнесом господарської діяльності у шоківому та постшоківому періодах; *компаративний зріз* – дослідження впливу фіскального середовища на стійкість та соціально-економічні результати розвитку підприємництва на національному, регіональному і локальному рівнях (08.00.05);

удосконалено:

- наукові положення щодо структурної концептуалізації фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на різних рівнях управління, яка, на відміну від існуючих, містить: уточнення споріднених категорій даної проблематики на основі запропонованої структурно-змістової ієрархії цих понять за принципом зростання ступеня охоплення економічних відносин, а також обґрунтування структурно-логічних компонентів фіскального середовища та закономірностей їх взаємовідносин. Це стало підставою до визначення фіскального середовища стимулювання підприємницької активності як складної поліфункціональної системи, яка формується інститутами (в т.ч. неформальними) та інституціями, що визначають фіскальну політику держави та органів місцевого самоврядування і створюють сприятливі умови ефективної інституційно-упорядкованої взаємодії суб'єктів фінансових відносин при реалізації індивідуальних (наращення фінансового потенціалу і підприємницької активності) й колективних (забезпечення бюджетної ефективності та фінансової стійкості територіальних громад) інтересів у процесі створення, розподілу, перерозподілу і використання суспільного продукту на різних рівнях, а також обмежена зовнішніми чинниками впливу (економічними, соціальними і політичними тощо) на бюджетне планування (08.00.08);

- методичні підходи оцінювання стійкості підприємницького сектора регіонів України на основі розрахунку інтегральних індексів стійкості в розрізі інституційних, економічних та соціально-демографічних індикаторів умов ведення бізнесу. Запропонований методичний підхід апробовано на прикладі регіонів України в контексті впливу криз, починаючи з 2009 р. по теперішній час. У межах аналізу причинно-наслідкових зв'язків була змодельована ділова активність суб'єктів господарювання в шоківому та постшоківому періодах в регіональному та секторальному вимірах для визначення чинників і драйверів швидшого постшоківого відновлення (08.00.05);

- науково-прикладні засади нівелювання територіальних диспропорцій в контексті формування фіскального середовища підприємницької активності. На відміну від існуючих, запропонований підхід передбачає диференціацію застосування інструментарію формування фіскального середовища в залежності від типу території (території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку, території сталого розвитку). Також визначено напрямки модернізації системи фінансового вирівнювання територій як передумови забезпечення спроможності територіальних громад застосовувати фіскальні інструменти стимулювання підприємницької активності. Обґрунтовано доцільність

та розроблено методичні підходи до впровадження механізму зарахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання, а не за місцем праці фізичних осіб-платників податків, посилення ролі «вирівнювання за видатками» місцевих бюджетів, збільшення частки нецільових трансфертів в системі фінансового вирівнювання тощо (08.00.08);

- обґрунтовано предметні площини та напрями удосконалення організаційно-економічних інструментів стимулювання підприємницької активності на національному, регіональному та локальному рівнях на основі аналізу локальної бізнес-інфраструктури, оцінки ефективності реалізації міжнародних, державних, регіональних і місцевих програм підтримки розвитку малого та середнього підприємництва, зокрема його доступу до фінансування за рахунок європейських програм грантової підтримки бізнесу, програм Східного партнерства й ресурсів Ukraine Facility. Це дасть змогу підвищити ефективність застосування територіально-орієнтованого підходу до стимулювання підприємницької активності та страхування інвестиційних ризиків (08.00.05);

отримали подальший розвиток:

- положення щодо взаємозв'язку сприятливості фіскального середовища стимулювання підприємницької активності та економічного розвитку територій. Зокрема, існування прямої залежності між часткою надходжень від податків на економічну діяльність у податкових доходах місцевих бюджетів країн і темпами їх економічного зростання пояснюється тим, що надходження податків, акумульованих внаслідок ведення господарської діяльності на території муніципалітету, органи місцевого самоврядування розглядають як винагороду за ефективну місцеву політику та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. На відміну від існуючих, зазначені положення акцентують на необхідності врахування історично сформованих інститутів і поведінкових аспектів, властивих для різних країн, регіонів (08.00.08);

- концептуальні засади впливу криз на фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності у територіальних громадах на основі врахування двох аспектів: 1) умов, в яких цей процес відбувається, 2) рівня адміністративної і фінансової автономії місцевого самоврядування як основного суб'єкта цього процесу. На підставі дослідження розвитку місцевих бюджетів України в умовах різних за проявом, причинами й характером криз (світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., кризи, зумовленої анексією Криму та війною на Донбасі у 2014-2015 рр., коронакризи 2020-2021 рр.) доведено позитивну роль децентралізації у «пом'якшенні» негативних наслідків кризи 2014-2015 рр. і забезпечення фінансової резильєнтності місцевих бюджетів в умовах коронакризи. При цьому негативний вплив криз на підприємницьку активність на місцевому рівні значною мірою нівельовано передачею органам місцевого самоврядування ресурсів та інструментів впливу на фіскальне середовище бізнесу. Отримані висновки можуть стати підґрунтям для подальшої імплементації фінансової децентралізації в Україні (08.00.05, 08.00.08);

- науково-прикладні положення щодо недопущення погіршення фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в контексті узгодження вітчизняного законодавства з податковим правом ЄС та необхідності зростання податкових доходів державного і місцевих бюджетів в умовах війни. Зокрема, на

підставі оцінювання ризиків впровадження податкових новацій обґрунтовано доцільність наступних кроків: залишити без змін ставку військового збору платників ПДФО, натомість для зростання доходів до державного бюджету підвищити на 2% ставку ПДВ на період до завершення військового стану; запровадити диференційовану ставку військового збору для фізичних осіб - підприємців залежно від обсягів доходів підприємців; забезпечити стабільність умов оподаткування у межах правового режиму Дія.City; підвищити ефективність адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (08.00.08);

- структурно-організаційний підхід до трансформації оподаткування нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки, який передбачає: перехід до ринкової оцінки нерухомості (створення прозорої та об'єктивної системи оцінки об'єктів нерухомості, яка б базувалася на ринкових цінах); спрощення системи пільг та звільнень (зменшення кількості пільг та звільнень від сплати податку, залишивши лише ті, що мають соціальне обґрунтування); удосконалення процедури адміністрування податку (впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів обчислення та сплати податку на підставі даних державних реєстрів, а також посилення контролю за його сплатою); надання можливості органам місцевого самоврядування справляти податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (08.00.08).

Практичне значення отриманих результатів полягає у готовності основних ідей, концепцій та методів дисертації до впровадження, а також в подальшому розвитку прикладних аспектів формування і реалізації регіональної та фінансової політики розвитку фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад; методичної бази аналізування й оцінювання впливу фіскального середовища на стійкість підприємницького сектору регіонів; фінансових механізмів та інструментів стимулювання розвитку підприємництва на різних секторальних та інституційних рівнях управління економікою. Серед ключових практичних результатів можна виділити: розроблений та апробований методичний інструментарій оцінювання стійкості підприємницького сектора регіонів України на основі розрахунку інтегральних індексів в розрізі інституційних, економічних і соціально-демографічних індикаторів умов ведення бізнесу, визначення залежностей економічної поведінки суб'єктів бізнесу (регіональний і секторальний зріз) в умовах різних шоків та викликів, що послужило практичною основою для визначення чинників і драйверів постшокового відновлення, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення податкового середовища стимулювання підприємницької активності в контексті викликів воєнного стану та узгодження з податковим правом ЄС.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження використані:

- *на державному рівні*: Адміністрацією Президента України (лист №03-01/1332 від 17.09.18 р.) – пропозиції щодо застосування зарубіжного досвіду інституційного забезпечення розвитку форм просторової організації бізнесу використані в роботі структурних підрозділів Адміністрації Президента України; Директоратом регіональної політики Міністерства розвитку громад та територій України (лист №8/361/7292-21 від 03.12.2021 р.) – пропозиції щодо підвищення ефективності стратегування регіонального розвитку в Україні використані при

підготовці проєктів нормативно-правових актів, стратегічних і планових документів; Міністерством фінансів України (лист №05110-14-10/20882 від 16.09.2022 р.) – рекомендації щодо покращення фінансового вирівнювання місцевих бюджетів використано при вдосконаленні міжбюджетного регулювання;

- *на рівні регіональних органів влади, зокрема* Департаментом економічного розвитку і торгівлі Тернопільської обласної державної адміністрації (лист № 03-23-825 від 20.08.2018 р.) при підготовці проєкту обласної програми розвитку малого і середнього підприємництва Тернопільської області на 2019-2020 роки; Управлінням розвитку, інвестицій та європейської інтеграції Волинської обласної державної адміністрації (лист № 692/04-9/2-18 від 13.08.2018 р.) в роботі Координаційної ради з питань розвитку підприємництва в області протягом 2018 року; Департаментом регіонального розвитку Чернівецької обласної державної адміністрації (лист № 03/1080 від 27.09.2018 р.) – рекомендації щодо формування галузевих кластерів у регіонах України, організації креативних індустрій, нових форм просторових освітніх систем враховані при формуванні Програми економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2019 рік, Комплексної програми розвитку і середнього підприємництва Чернівецької області на 2019-2020 роки; Головним управлінням Державної податкової служби у Львівській області (лист №16613/6/13-01-18-03 від 31.05.2023 р.) при підготовці пропозицій щодо удосконалення інституційного забезпечення реалізації державної податкової політики в умовах війни, та при удосконаленні моніторингу фінансово-господарських операцій платників в особливий період воєнного стану; при підготовці пропозицій щодо підвищення ефективності забезпечення формування єдиної державної податкової політики в частині адміністрування податків, зборів, платежів, а також при удосконаленні підходів щодо проведення моніторингу фінансово-господарських операцій платників на наявність податкових ризиків;

- *на рівні органів місцевого самоврядування, зокрема* Трускавецькою міською радою (лист №18/03.01-178/01.03 від 19.05.2023 р.) при уточненні Плану заходів з реалізації у 2022-2024 роках Стратегії розвитку Трускавецького субрегіону до 2028 року, зокрема в частині корегування програм сприяння інтегруванню внутрішньо переміщених осіб в соціально-економічну систему громади; при підготовці рішення щодо встановлення місцевих податків і зборів на 2024 рік; при уточненні програм підтримки підприємництва (у т.ч. релокованого бізнесу), зокрема в частині формування політики сприяння підвищенню його резильєнтності в умовах шоку повномасштабної війни;

- *на рівні науково-дослідних інститутів, зокрема* Національним інститутом стратегічних досліджень (лист № 293/667 від 21.09.2018 р.) – матеріали доповіді «Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку» використані при підготовці аналітичних записок для Адміністрації Президента України та Ради національної безпеки і оборони, наукових статей та аналітичних доповідей;

- *на рівні вищих навчальних закладів, зокрема* результати дослідження використані у навчальному процесі Львівського торговельно-економічного університету під час розроблення навчальних посібників, навчально-методичного забезпечення, дистанційних курсів, викладання освітніх компонент «Податкова

система», «Податковий менеджмент», «Адміністрування податків і платежів», «Податкові системи зарубіжних країн», «Фінансове планування і прогнозування», «Місцеві фінанси» (довідки №242/01-1.08, №243/01-1.08 від 09.12.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Концептуальні положення дисертаційної роботи, висновки, рекомендації і пропозиції, які виносяться на захист, є результатом самостійного наукового пошуку здобувача. Із наукових праць, що опубліковані у співавторстві, використані лише ті результати дослідження, які одержані особисто здобувачем.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися і обговорювалися на 44 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: XI Міжнародна науково-практична конференція «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти» (Київ, 2024), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення» (Львів, 2023), IV Міжнародна науково-практична конференція «Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики» (Мукачево, 2022), V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтава, 2022), Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Фінансове регулювання зрушень у економіці України: збірник тез доповідей учасників» (Мукачево, 2022), I Міжнародна науково-практична конференція «Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід» (Харків, 2020), XV Всеукраїнська науково-практична конференція «Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці» (Ірпінь, 2019), XIX Міжнародна наукова конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи» (Львів, 2019), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи» (Львів, 2018), Всеукраїнська науково-практична конференція «Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум» (Львів, 2017), V Міжнародна науково-практична конференція «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти» (Київ, 2018), Всеукраїнська науково-практична конференція «Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум» (Львів, 2018), Всеукраїнська науково-практична конференція «Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень» (Тернопіль, 2018), XV International scientific conference «Millennium science» (Morrisville, USA, 2018), Всеукраїнська науково-практична конференція «Фінансово-економічні механізми підтримки суб'єктів реального сектору економіки України в умовах дії Угоди про асоціацію з ЄС» (Київ, 2017), V International scientific conference «Science of the third millennium» (Morrisville, USA, 2017), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Фінансово-кредитні відносини макро- та мікрорівня: трансформація в епоху глобалізації» (Кривий Ріг, 2016), VII Міжнародна науково-теоретична інтернет-конференція «Творчий пошук молоді – курс на ефективність» (Хмельницький 2016), II Регіональна міжвузівська науково-практична конференція «Проблеми розвитку соціально-економічних систем:

підприємництво, глобалізація, економічне зростання» (Київ-Дубно, 2013) та ін., а також на круглих столах та наукових семінарах.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 115 наукових працях, серед яких: 13 колективних монографій, 5 з них іноземних (11,54 д.а. належить особисту автору), 11 статей у наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних Scopus і Web of Science (3 у вітчизняних, 8 у закордонних журналах), 35 статей у фахових наукових виданнях України (з них 31 входять до міжнародних наукометричних баз), 6 науково-аналітичних видань та навчальних посібників, 50 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових праць становить 116,89 д.а., з них автору належить 69,65 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, викладених на 468 сторінках друкованого тексту. Матеріали дисертації містять 19 таблиць, 48 рисунків. Список використаних джерел із 438 найменувань розміщено на 46 сторінах, 3 додатки – на 37 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Наукові засади формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад»** визначено концептуальний базис формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на різних рівнях управління; сформовано теоретичне підґрунтя дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад; систематизовано концептуальні підходи до регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад в умовах нестабільності.

Теоретичні основи дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад предметно розкриваються на перетині наукових положень теорії регіонального розвитку (а саме, теорії ендогенного зростання, інклюзивного розвитку, продуктивності економічних систем, концепцій місцевого розвитку), теорії фінансів (теорій державних та місцевих фінансів, фіскального федералізму), теорії систем, в т.ч. теорії фінансових криз та резильєнтності економічних систем, інституційної та неінституційної теорії, концепцій поведінкової економіки. В основі міждисциплінарного підходу формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад знаходяться наступні домінанти: приріст людського капіталу, розвиток інновацій та технологій як ключових факторів ендогенного зростання; підвищення продуктивності економічних систем на основі створення фіскальних умов розвитку тих секторів економіки, які мають найбільший потенціал зростаючої соціально-економічної віддачі для регіону чи громади; обґрунтованість розподілу повноважень та ресурсів між різними рівнями влади, що дозволяє враховувати регіональні й

локальні особливості та потреби; забезпечення резильєнтності фіскального середовища до зовнішніх шоків та кризових явищ на основі створення резервів, диверсифікації джерел доходів і гнучкості фіскальної політики для адаптації до змін та нестабільності; сприяння зміцненню інституцій, забезпеченню правопорядку й захисту прав власності на основі ефективних інститутів та інституцій формування сприятливого фіскального середовища. А розуміння поведінки підприємців та їх реакції на фіскальні стимули є важливим для розробки ефективної фіскальної політики, в т.ч. враховуючи психологічні фактори, такі як очікування, ризик-аверсія та когнітивні упередження.

Фіскальне середовище є частиною економічного середовища та слугує підвищенню добробуту та самодостатності територіальних суспільних систем різних рівнів (територіальних громад, регіонів, країни). Тому фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності розглядається як складна поліфункціональна система, яка формується інститутами (в т.ч. неформальними) та інституціями, що визначають фіскальну політику держави та органів місцевого самоврядування і створюють сприятливі умови ефективної інституційно-упорядкованої взаємодії суб'єктів фінансових відносин при реалізації індивідуальних (наращення фінансового потенціалу та підприємницької активності) та колективних (забезпечення бюджетної ефективності та фінансової стійкості територіальних громад) інтересів у процесі створення, розподілу, перерозподілу і використання суспільного продукту на різних рівнях, а також обмежена зовнішніми чинниками впливу (економічними, соціальними й політичними тощо) на бюджетне планування.

Функцією якості фіскального середовища є бюджетна ефективність на різних рівнях управління щодо акумуляції, розподілу та перерозподілу доходів з метою досягнення загальноекономічних і соціальних цілей – для забезпечення зайнятості, стабільності цін та економічного зростання, а також впливу на економічну кон'юнктуру шляхом зміни системи оподаткування і державних витрат; а також – наращення фінансового потенціалу, підприємницької активності, фінансової стійкості та податкової спроможності територіальних громад.

У роботі запропонована структурно-змістова ієрархія споріднених понять проблематики фіскального середовища стимулювання підприємницької активності за принципом зростання ступеня охоплення економічних відносин. Зокрема різниця між поняттями фіскального простору і фіскального середовища полягає в тому, що перше відповідає більше за можливості уряду для розширення видатків або зменшення податків без ризику фіскальної кризи та погіршення фіскальної стійкості країни. Тобто це певний резерв та межі маневру у фінансовій політиці, який можна використовувати для фінансування нових програм, інвестицій або надзвичайних витрат (наприклад, соціальні програми, інфраструктурні проєкти) без підвищення дефіциту бюджету чи рівня державного боргу до критичного рівня. Тобто фіскальний простір характеризується здатністю держави підтримувати збалансовану фінансову систему, можливістю залучення додаткових доходів або скорочення витрат без негативних наслідків для економіки, здатністю проводити антикризову політику. Водночас, фіскальне середовище – це ширше поняття, яке описує загальну сукупність умов формування та реалізації фіскальної політики, які включають усі чинники впливу на державні фінанси, враховує економічний і політичний контекст, правове

регулювання, макроекономічні індикатори, а саме: рівень доходів і витрат, податково-бюджетну політику, правову базу, макроекономічні умови, податкову систему, економічне зростання, інфляцію, соціально-економічну та політичну стабільність, міжнародну кон'юнктуру, в т.ч. рівень міжнародного кредитування, зовнішнього боргу, глобальні соціально-політичні ризики тощо. А також охоплює всі умови, пов'язані з адмініструванням бюджетних доходів і витрат.

Фіскальне середовище на локальному рівні визначається та обумовлюється найперше впливом державної фіскальної політики, її інструментами, важелями і механізмами, згідно національної інституційної бази, що обмежує певним чином процес бюджетного регулювання на нижчому рівні управління економічними відносинами. Проте формування сприятливого фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на локальному рівні здійснюється через реалізацію обґрунтованих інституційних умов нарощення податкового потенціалу (системи адміністрування місцевих податків і зборів), забезпечення оптимальності податкового навантаження в світлі задоволення бюджетних потреб соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Це сприяє вирішенню питань фінансового вирівнювання територіальних диспропорцій, зміцнення спроможності громад, підвищення просторової збалансованості якості й рівня життя мешканців. Разом з тим, в умовах війни формування сприятливого фіскального середовища стимулювання підприємницької активності дає змогу вирішувати пріоритетні питання фінансового забезпечення оборони та безпеки країни, соціального захисту громадян, допомоги сім'ям військовослужбовців і внутрішньо переміщеним особам, виконання запланованих заходів щодо утримання бюджетної сфери та фінансування першочергових місцевих програм.

У другому розділі **«Методологічні основи дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад»** обґрунтовано концепт фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на засадах територіально орієнтованого підходу; виявлено чинники та виклики формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад; на основі зарубіжного досвіду досліджено взаємовплив фіскального середовища стимулювання підприємницької активності й соціально-економічного зростання регіонів та територіальних громад.

Результатом адміністративно-фінансової децентралізації стало посилення базового рівня управління та зростання відповідальності органів місцевого самоврядування й регіональної влади за економічний розвиток територій, зокрема і застосування інструментів стимулювання підприємницької активності в межах реалізації відповідної фіскальної політики. Зважаючи на необхідність врахування потенціалу розвитку територіальних громад та їх диференціації за рівнем конкурентоспроможності, в роботі доведено доцільність застосування територіально орієнтованого підходу до формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності. Застосування цього підходу дозволить сконцентрувати фіскальні інструменти на підтримці точок конкурентоспроможності в громадах, виходячи з аналізу їх сильних та слабких сторін.

Мета формування фіскального середовища полягає у стимулюванні підприємницької активності та забезпеченні соціально-економічного розвитку територій, підвищуючи якість життя їхніх мешканців і потенціал фінансової стійкості громад. Принципами функціонування системи фіскального стимулювання підприємницької активності повинні бути: децентралізація управління економічним розвитком та бюджетного ресурсу; фіскальна автономія; бюджетна рівновага; бюджетна стійкість; справедливий розподіл бюджетного ресурсу; ефективність бюджетних видатків; транспарентність та відповідальність; партисипативне управління. Основними інструментами – податкові інструменти, міжбюджетні трансферти, гранти, видаткові інструменти (місцеві/обласні цільові програми, бюджетні інвестиції тощо), боргові інструменти (табл. 1).

Таблиця 1

Складові фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на засадах територіально орієнтованого підходу

Складові	Характеристики складових фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на локальному рівні
<i>Цілі, на досягнення яких спрямоване фіскальне середовище</i>	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення продуктивності, - ефективне використання внутрішнього потенціалу та конкурентних переваг території, - зростання конкурентоспроможності території, подолання внутрішньорегіональної / міжтериторіальної та міжособистісної диференціації (за можливостями економічного розвитку)
<i>Мета формування фіскального середовища</i>	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювати підприємницьку активність та забезпечити економічний розвиток територій, підвищуючи якість життя їхніх мешканців, забезпечити фінансову стійкість громад
<i>Принципи формування фіскального середовища</i>	<ul style="list-style-type: none"> - децентралізації управління економічним розвитком територій та бюджетного ресурсу; - фіскальної автономії; - бюджетної рівноваги; - бюджетної стійкості; - справедливого розподілу бюджетного ресурсу; - ефективності бюджетних видатків; - транспарентності та відповідальності; - партисипативного управління
<i>Актори</i>	<ul style="list-style-type: none"> - багаторівневе управління (органи влади та ОМС національного, регіонального, місцевого рівня, які реалізують фіскальну політику) - інші стейкхолдери (підприємці, мешканці, освітні та наукові установи, організації громадянського суспільства тощо)
<i>Точки інтервенції</i>	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення якості людського капіталу та його відповідність потребам місцевої економіки та місцевих ринків праці - налагодження комунікації з суб'єктами підприємництва, формування довіри, їх включення в процеси прийняття рішень в громаді / регіоні - підтримка реалізації підприємницьких ініціатив (фінансова, грантова, навчальна тощо) - стимулювання суб'єктів підприємництва, які працюють в інноваційних сферах, креативних індустріях - розвиток місцевих інституцій стимулювання підприємництва - розбудова транспортної, комунікаційної, інженерної інфраструктури - розвиток регіональних інноваційних мереж та екосистеми бізнесу

Складові	Характеристики складових фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на локальному рівні
Інструменти фіскального стимулювання	<ul style="list-style-type: none"> - податкові інструменти - міжбюджетні трансферти, гранти - видаткові інструменти (місцеві /обласні цільові програми, бюджетні інвестиції тощо) - боргові інструменти
Застосування територіально орієнтованого підходу	- усі громади / регіони країни охоплені дією системи фіскального стимулювання підприємницької активності, які враховують рівень спроможності громад / регіонів, їх конкурентоспроможність, внутрішній потенціал та стратегічні пріоритети місцевого економічного розвитку
Часовий вимір	- довгострокова політика, спроможна швидко реагувати на нові виклики місцевого економічного розвитку

*запропоновано автором

В умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад важливим чинником формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності є гнучкість фіскального законодавства та гнучкість роботи фіскальних органів, особливо в питаннях регулювання податкового навантаження на підприємницький сектор й впровадження податкових преференцій з метою підтримки ділової активності, збереження робочих місць і, відповідно, забезпечення надходжень податків та зборів до бюджетів різних рівнів. У свою чергу посилення діджиталізації у фіскальній сфері, яке, окрім очевидної економії часу суб'єктів господарювання на адміністрування податків і зборів, дозволяє зменшити потенційно можливий обсяг маніпуляцій між учасниками фіскальних правовідносин в умовах нестабільності, досягти зростання фіскальної прозорості, а також сприяє зміцненню довіри підприємців до держави. Створення більш стабільного, прозорого та сприятливого до бізнесу регуляторного середовища (правові механізми адміністрування податків, наявність податкових стимулів, рівень податкової дисципліни), державна підтримка підприємництва через субсидії, гранти, доступ до дешевих кредитів, механізми державно-приватного партнерства сприяє формуванню надійної основи для нарощення фінансового потенціалу, підприємницької активності, фінансової стійкості та податкової спроможності територіальних громад, а в підсумку бюджетній ефективності на різних рівнях управління.

Важливим чинником формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад є конвергенція національної податкової системи із відповідною кращою практикою країн ЄС, насамперед, у питаннях формування податкових баз, забезпечення прозорості фінансової та податкової інформації, удосконалення податкового адміністрування; стабілізації податкових ставок, отриманні більшої частки неподаткових надходжень до бюджету; детінізації та антикорупційного моніторингу; фіскалізації готівкових розрахунків та деофшоризації тощо.

На основі дослідження тенденцій розвитку системи оподаткування у зарубіжних країнах та їх порівняння із українськими реаліями, з'ясовано наступне. По-перше, Україні, на відміну від багатьох розвинених країн, вдалося уникнути надмірної залежності органів місцевого самоврядування від справляння до місцевих бюджетів певних податків. Диверсифікованість видів податків забезпечила

територіальним громадам відповідний рівень стійкості в умовах турбулентності економіки та перманентних криз.

По-друге, актуальною для вітчизняних громад є проблема їх низької фінансової спроможності (рис. 1). Хоча внаслідок проведення реформ в напрямі децентралізації наша держава відноситься до країн з високим рівнем фінансової автономії бюджетів на місцевому рівні, що забезпечує громади можливістю самостійно розпоряджатися власними ресурсами, обсяги таких ресурсів (301,7 дол. США на особу) суттєво нижчі, ніж у більшості розвинених країн.

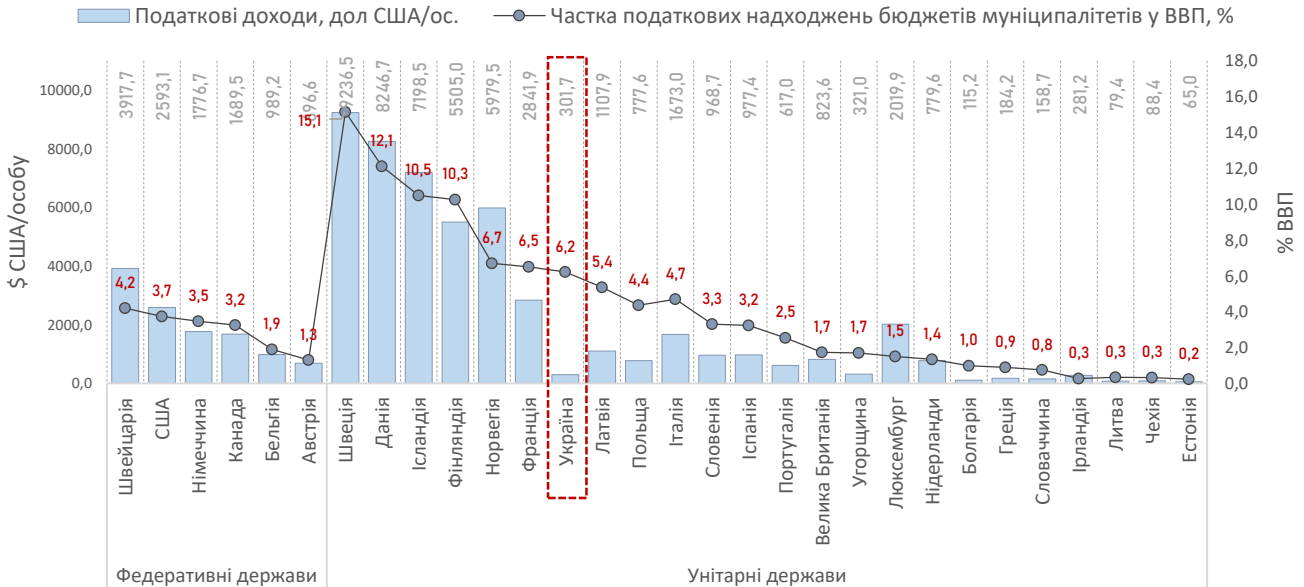

Рис. 1. Обсяг податкових надходжень на особу та частка податкових надходжень бюджетів адміністративно-територіальних одиниць базового рівня у ВВП країн ОЕСР та України, 2020 р.

Проведений аналіз дав змогу виявити чинники впливу на системи оподаткування майна у різних країнах, які і зумовлюють їх формування, зокрема: різницю структури економіки та вплив її зміни, поведінкові реакції суб'єктів економіки й існуючі традиції володіння майном у різних країнах, особливості розвитку ринку нерухомості у різних країнах тощо. Органи місцевого самоврядування, будучи суб'єктами формування і реалізації податкової політики на рівні територіальних громад/муніципалітетів, у своїй роботі повинні враховувати ці чинники. Тому особливо важливим для них є аналіз структури економіки громади і визначення тенденцій її зміни.

Для України ці питання важливі передовсім у контексті зміни структури економіки як країни, на території якої тривають бойові дії (що супроводжується різними тенденціями на різних територіях і, по суті, повною зміною соціально-економічної ситуації), адже це матиме прямий вплив на формування доходів бюджетів громад у повоєнний період. З другого боку, цей аспект вагомий з огляду на постійні удосконалення системи перерозподілу податкових надходжень між бюджетами різних рівнів та дискусією щодо необхідності застосування того чи іншого підходу до справляння і адміністрування податків (зокрема, ПДФО, майнових податків, єдиного податку). В роботі наголошено, що зміні підходу до справляння податків до бюджетів територіальних громад має передувати детальний аналіз можливих наслідків як у

короткостроковому періоді, так і на перспективу (адже ймовірною є ситуація, коли на перших етапах після змін громада отримує додаткові ресурси, але у довгостроковому періоді – значні втрати, зумовлені зміною поведінкових реакцій). Цей аспект, зокрема, важливий у контексті: 1) дискусії щодо зміни моделі зарахування ПДФО до місцевих бюджетів (за місцем реєстрації працівника/місцем знаходження суб'єкта господарювання), внаслідок чого відбудеться зміна сутнісного підходу до справляння податку; 2) зміни адміністрування майнових податків та передання функції адміністрування на базовий рівень управління.

У третьому розділі **«Діагностика фіскального середовища стійкості підприємницького сектору регіонів України в умовах нестабільності»** розроблено методичні підходи до оцінювання стійкості підприємницького сектору в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів, в тому числі в контексті впливу фіскального середовища; здійснено інтегральне оцінювання стійкості підприємницького сектору регіонів України в умовах криз, починаючи з 2009 р. по теперішній час; проведено компаративний аналіз впливу фіскального середовища на стійкість підприємництва на національному, регіональному і локальному рівнях.

На першому етапі здійснено інтегральний аналіз стійкості підприємницького сектора регіонів України за вхідними параметрами, які характеризують інституційні, економічні та соціально-демографічні умови ведення бізнесу (рис. 2). В контексті його гнучкості, здатності до швидко відновлення, протистояння ударам та здатності уникнення потрясінь, проаналізовано вплив на стійкість підприємницького сектора регіонів України шоку фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр.; суспільно-політичної кризи кінця 2013 р. та військової агресії Росії 2014 р.; пандемії COVID-2019; повномасштабної війни Росії проти України, яка розпочалася у 2022 р.

На другому етапі дослідження у межах аналізу причинно-наслідкових зв'язків була змодельована ділова активність (поведінка) в шоківому та постшоківому періодах бізнесу у розрізі видів економічної діяльності, проаналізовано фактичну реакцію на конкретний шок суб'єктів господарювання за секторами економіки.

Так, до шоку кризи 2008-2009 рр. виявилися більш опірними потужні логістичні центри України – Одеська, Херсонська та Миколаївська області (регіони, які мали безпосередній вихід до моря та добре обладнані морські порти міжнародного значення), а також Львівська область («ворота» України до держав ЄС). Найменш опірними до шоку фінансово-економічної кризи були Дніпропетровська, Донецька та Луганська області, економіки яких характеризувалися низьким рівнем диверсифікованості із переважанням низькотехнологічного промислового виробництва. А висока експортоорієнтованість зазначених регіонів (у 2007 р. – сумарно 58,4% усього експорту України) результувалася значною їх залежністю від кон'юнктури на світових ринках сировини (в умовах кризи – падіння зовнішнього попиту та зниженням цін на сировинні товари). Найбільш вагомий вплив на результати фінансово-господарської діяльності підприємств чинили саме економічні та соціально-демографічні індикатори стійкості підприємницького сектора регіонів України, що об'єктивно пояснюється зниженням потенціалу фінансової ліквідності та платоспроможності підприємств, зниженням можливостей їх кредитування, як за рахунок власних, так і залучених коштів, зниженням зайнятості та купівельної спроможності населення як ресурсу для поповнення обігових коштів підприємств, а від так і обсягів реалізації їх продукції товарів і послуг.

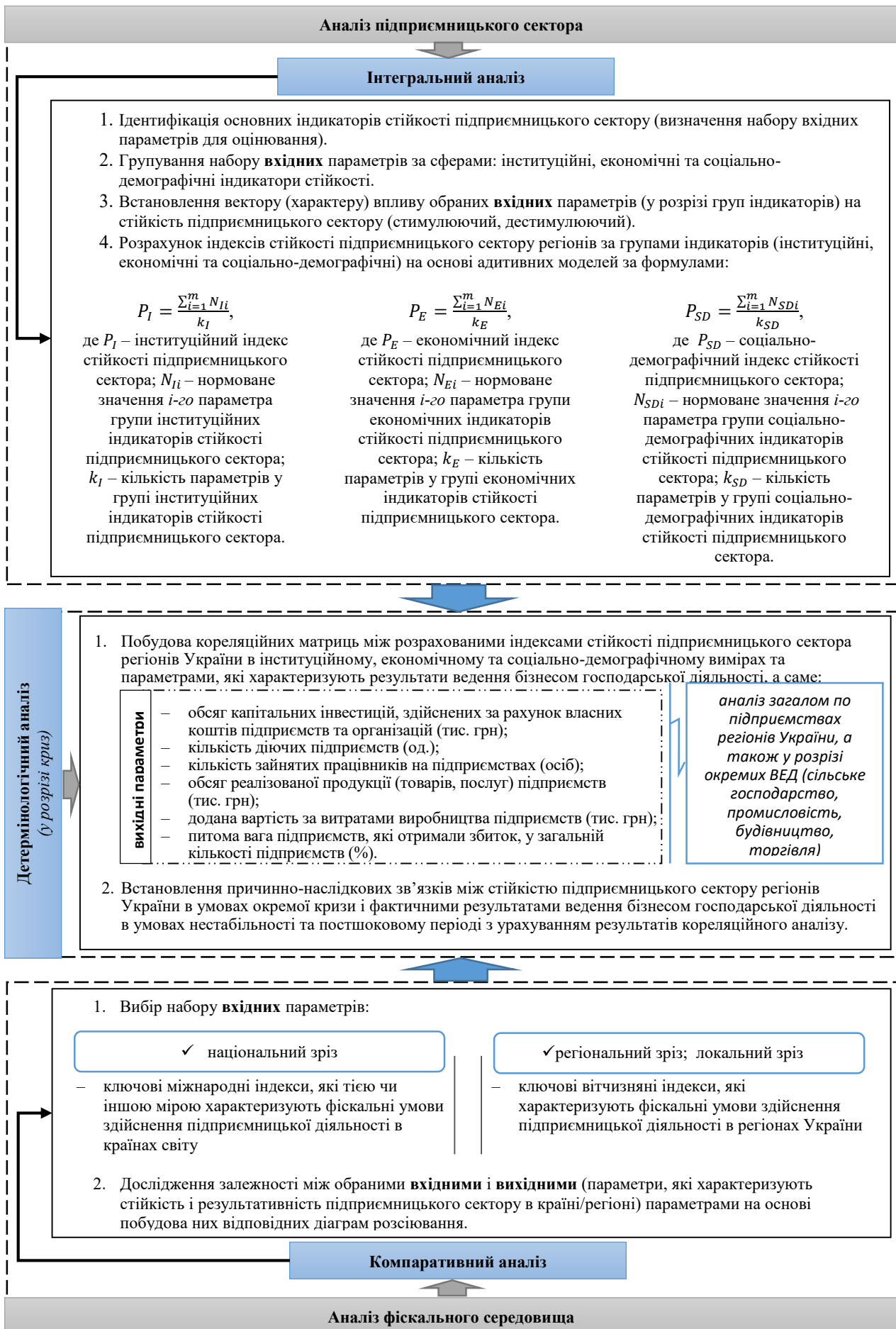

Рис. 2. Методичний інструментарій оцінювання впливу фіскального середовища на стійкість підприємницького сектора в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад (авторська розробка)

Зниження стійкості підприємницького сектору регіонів в умовах шоку війни 2014 р. стало причиною, а в короткостроковій перспективі – наслідком: розірвання звичних логістичних ланцюгів, зниження зайнятості населення (найбільш в Донецькій та Луганській областях); суттєвого зниження інноваційної та експортної активності промислових підприємств України; зниження довіри інвесторів до економіки через просторову невизначеність бойових дій, зниження власного фінансового потенціалу бізнесу, ліквідності активів тощо на тлі фінансової та економічної нестабільності, паніки та невизначеності на ринку капіталу.

Світова економічна рецесія на тлі пандемії COVID-19 та безпрецедентних карантинних обмежень у 2020 р. була черговим шоком в контексті зниження стійкості підприємницького сектора України, що супроводжувалось зниженням обсягів експортно-імпортних операцій унаслідок зменшення зовнішнього інвестиційного та споживчого попиту в основних країнах-торговельних партнерах через закриття кордонів і впливу внутрішніх обмежень для економічної діяльності; скороченням промислового виробництва; зниження обсягів споживання і відповідно реалізації товарів та послуг «не першої необхідності»; розривом виробничо-логістичних ланцюжків; обмеженням роботи торговельно-розважальних центрів, закладів громадського харчування, закладів туристично-готельної інфраструктури, торговельного і побутового обслуговування населення; вивільненням та/або переведенням на режим часткової зайнятості значної кількості працівників у різних сферах економіки. Найвищі темпи падіння ВРП на одну особу в цей період зафіксовано у Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській та Полтавській областях.

Наслідком повномасштабної війни Росії проти України, яка розпочалася наприкінці лютого 2022 р., стало суттєве погіршення стійкості підприємницького сектора регіонів України. Найбільше постраждали промислові підприємства, зокрема Дніпропетровської і Запорізької областей, промисловий потенціал яких скоротився на третину через втрату чи ускладнення доступу до сировинних ресурсів і ринків збуту, а також вимушену міграцію працівників. Зміна просторової структури економіки також пов'язана зі зниженням ділової активності аграрних підприємств, у зв'язку зі зменшенням на чверть зібраних площ через окупацію та мінування окремих територій Півдня та Сходу, забрудненням сільськогосподарських земель через хімічні та вибухові ураження, наявністю проблем із зберіганням урожаю унаслідок руйнування складської інфраструктури тощо (найбільші втрати понесли Дніпропетровська та Одеська області).

Просторова і галузева трансформація економіки стали важливими драйверами збереження підприємницького потенціалу регіонів України в умовах війни через адаптацію бізнесу до роботи в нових умовах. Релокація бізнесу частково дала змогу приймаючим регіонам посилити свій власний ендогенний потенціал на основі активізації виробничої діяльності в менш промислово розвинутих західних регіонах, зберегти і локалізувати всередині країни виробничий та трудовий потенціал. Зміна просторової резильєнтності й відповідно просторової структури економіки також характеризувалась міграцією

економічного, фінансового та інвестиційного капіталу в напрямку із сходу на захід країни.

На основі проведеного на третьому етапі компаративного аналізу впливу фіскального середовища на стійкість підприємництва (національний зріз) емпірично підтверджено гіпотезу про те, що «зарегульованість» фіскальної системи знижує ефективність та стійкість функціонування підприємницького сектору, що в підсумку зумовлює зниження конкурентоспроможності національної економіки. А саме ключовими інституційними перешкодами розвитку підприємництва є надмірне бюрократичне втручання фіскальних органів у ділову активність суб'єктів господарювання; підкупний протекціонізм; фінансова корупція у формі вимагання спеціальних виплат та хабарів, пов'язаних із податковими перевітками; малопомітний прогрес у руйнуванні схем ухилення від сплати податків. Зазначені дев'яці зумовлюють зростання непрямих витрат підприємництва, наслідком чого є підвищення обсягів тіньової економіки, зростання податкового тиску на легальний бізнес, і, відтак, зниження його ділової активності.

На регіональному рівні у довоєнний період підтверджено залежність економічної стійкості підприємницького сектору та фіскального середовища, а саме таких чинників як рівень податкового навантаження в регіоні та податкової автономії місцевих бюджетів (рис. 3, рис. 4). В умовах повномасштабної війни на формування фіскального середовища забезпечення стійкості підприємницького сектору значно вплинули безпекові, логістичні, інфраструктурні фактори. Часова та просторова невизначеність бойових дій сьогодні залишається найвагомим стримуючим чинником стійкості підприємницького сектору в Україні і обумовила необхідність обґрунтування територіально орієнтованого підходу до формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності регіонів і територіальних громад.

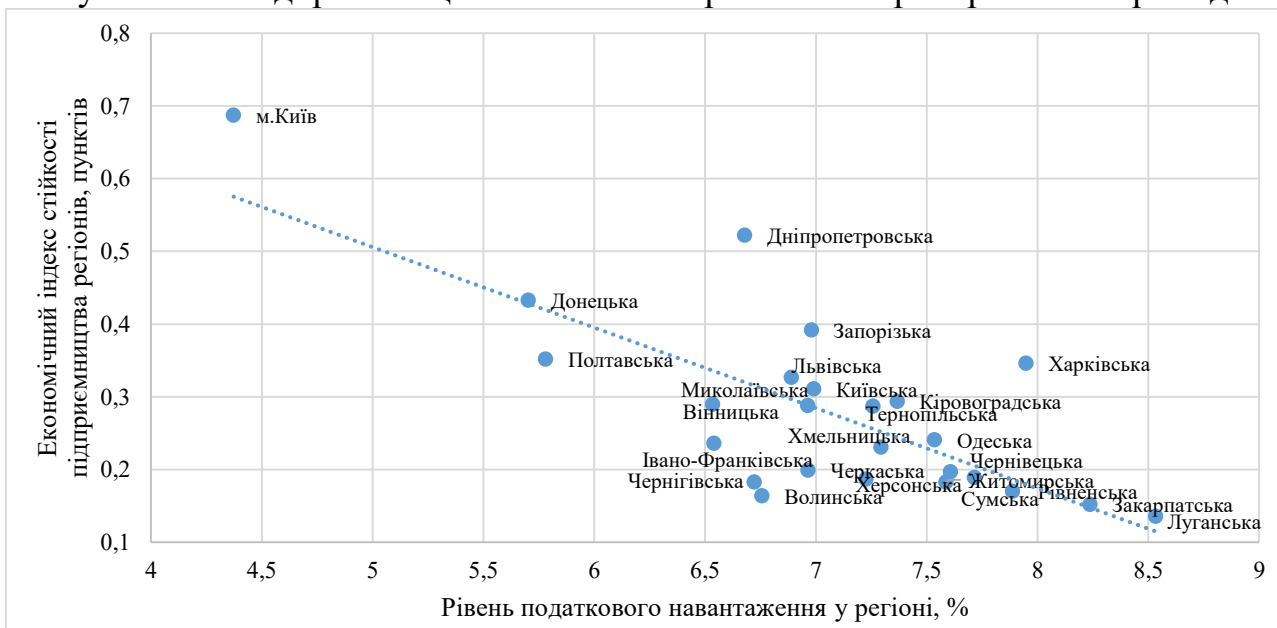

Рис. 3. Залежність між рівнем податкового навантаження у регіоні та економічним індексом стійкості підприємницького сектору, 2021 р. ($R = -0,753$)

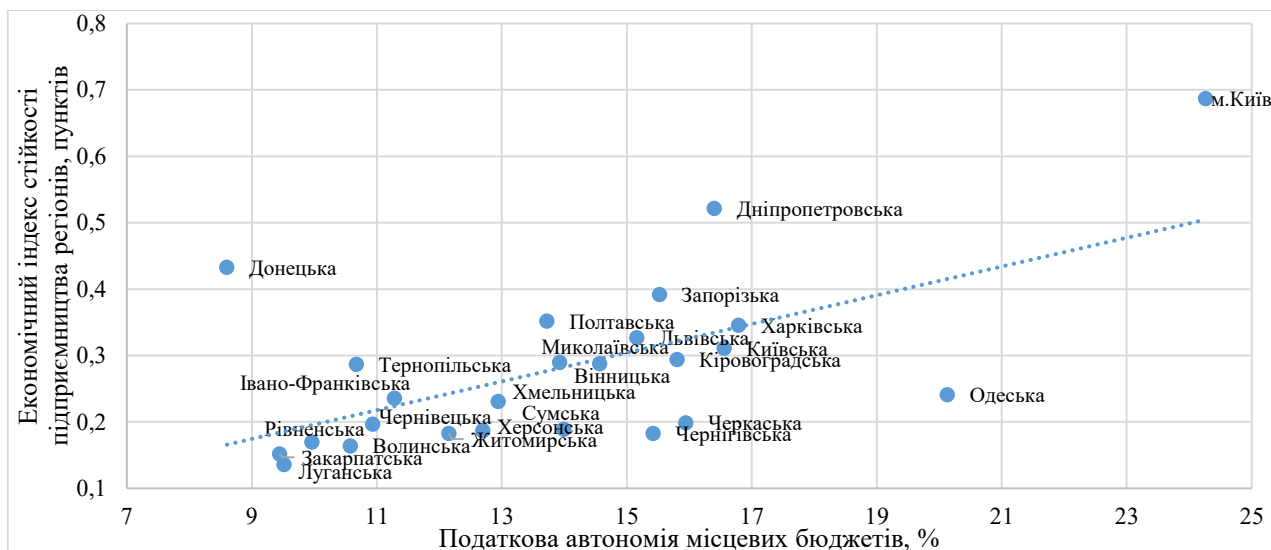

Рис. 4. Залежність між податковою автономією місцевих бюджетів регіонів України та економічним індексом стійкості підприємницького сектору, 2021 р. ($R = 0,608$)

Компаративний аналіз впливу фіскального середовища на стійкість підприємництва на локальному рівні вказує на його залежність від індикаторів податкоспроможності, дотаційності (рис. 5) та фіскальної стійкості територіальної громади, які одночасно з інституційною спроможністю органу місцевого самоврядування визначають його потенціал щодо розв'язання поточних інфраструктурних, фінансових і безпекових проблем та викликів в умовах соціально-економічної нестабільності розвитку територіальної громади. На сьогодні це базові вимоги забезпечення стійкості виробництва, стимулювання підприємницької та інвестиційної активності.

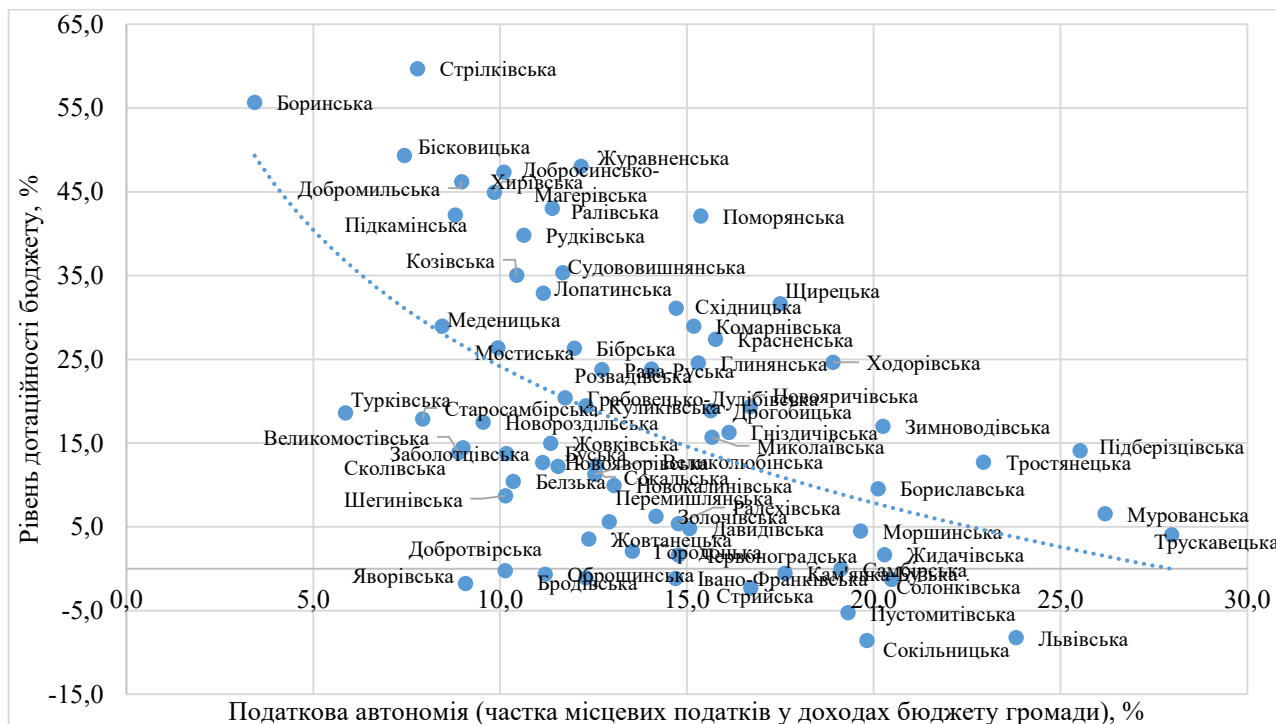

Рис. 5. Залежність між податковою автономією громад Львівської області та рівнем дотаційності їх бюджетів, 2021 р. ($R = -0,58$)

У четвертому розділі **«Особливості формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку територіальних громад»** проаналізовано фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності та криз соціально-економічного розвитку територіальних громад 2009-2021 рр.; оцінено податкову політику щодо формування доходів і пріоритетні напрями видатків місцевих бюджетів територіальних громад в умовах війни.

У роботі дослідження проблематики впливу криз на фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності в територіальних громадах здійснено з урахуванням двох аспектів: 1) умов, в яких цей процес відбувається, 2) рівня адміністративної і фінансової автономії місцевого самоврядування як основного суб'єкта цього процесу. Аналіз розвитку місцевих бюджетів України в умовах різних за проявом, причинами і характером криз (світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., кризи, зумовленої анексією Криму та війною на Донбасі у 2014-2015 рр., коронакризи 2020-2021 рр.) став підставою для низки висновків. Зокрема, шляхом порівняння умов розвитку місцевих бюджетів під впливом означених криз доведено позитивну роль реформ в напрямі децентралізації, за результатами яких було покращено умови фінансового забезпечення розвитку територіальних громад та адміністративно-територіальну основу базового рівня управління, що забезпечило «пом'якшення» негативних наслідків кризи 2014-2015 рр. і стало основним чинником фінансової резильєнтності місцевих бюджетів в умовах коронакризи. Аналогічно негативний вплив криз на фіскальне середовище підприємницької активності на місцевому рівні значною мірою нівельовано внаслідок «передачі» до «рук» органів місцевого самоврядування ресурсів та інструментів для залучення суб'єктів господарювання на свою територію й покращення інвестиційної привабливості громад в умовах системних реформ адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації.

Податкові зміни, запроваджені після початку війни для підтримки бізнесу та забезпечення функціонування економіки, мали як позитивні, так і негативні наслідки для формування податкових надходжень місцевих бюджетів. Позитивний вплив заходів податкової політики після початку війни полягав у:

- стримані тотального скорочення кількості суб'єктів бізнесу через запровадження стимулюючих заходів: розширення встановлених рамок для перебування на спрощеній системі оподаткування (зокрема підвищення верхньої межі річного доходу для ФОПів, які перебували на III групі спрощеної системи оподаткування); пом'якшення податкового навантаження (надання права ФОПам – платникам єдиного податку I та II групи спрощеної системи оподаткування не сплачувати єдиний податок, а ФОПам III групи – можливості перейти на сплату двовідсоткового єдиного податку (замість 3 чи 5% отриманого доходу, як було до війни));

- забезпеченні наповнення дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок зростання надходжень від єдиного податку (внаслідок «переходу» підприємств – представників середнього та великого бізнесу, які до початку

війни перебували на загальній системі оподаткування, на спрощену систему оподаткування);

– підвищенні фінансової спроможності територіальних громад реагувати на поточні виклики шляхом надання права органів місцевого самоврядування передавати кошти із спеціального до загального фонду місцевого бюджету (зокрема коштів, що надходили від екологічного податку), а також внаслідок суттєвого зростання обсягів надходження ПФДО з військовослужбовців до місцевих бюджетів (через громадське збурення щодо використання таких коштів, з жовтня 2023 року ПФДО з військовослужбовців зараховується до державного бюджету).

Водночас війна зумовила необхідність встановлення певних податкових пільг (для підтримки суб'єктів бізнесу) на територіях, які зазнали збройної агресії (на яких ведуться (велися) бойові дії, які були або перебувають під тимчасовою окупацією, які засмічені вибухонебезпечними предметами). Серед них: звільнення від оподаткування єдиним податком ФОПів IV групи спрощеної системи оподаткування щодо таких земельних ділянок; звільнення від плати за землю на зазначених територіях; звільнення від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, яке розташоване на зазначених територіях, або непридатне для проживання у зв'язку з повномасштабною збройною агресією росії проти України). Проте такі кроки не сприяли наповненню місцевих бюджетів податковими надходженнями, але поглибили міжрегіональну нерівність у джерелах формування доходів місцевих бюджетів.

Проте, якщо розглядати заходи податкової політики запроваджені після початку війни у комплексі, то можна констатувати її позитивний вплив на формування податкових надходжень місцевих бюджетів (у 2022 році у загальному підсумку відбулось зростання податкових надходжень місцевих бюджетів на 13,5% порівняно з довоєнним 2021 роком). Водночас, внаслідок збройної агресії росії проти України мав місце регіональний дисбаланс наповнення місцевих бюджетів податковими надходженнями, порівняно з довоєнним періодом. На фоні загального зростання податкових надходжень місцевих бюджетів, у регіонах, частини яких перебували/перебувають під тимчасовою воєнною окупацією росії (Запорізькій, Харківській, Херсонській, Донецькій, Луганській областях), відбулося їх падіння.

Автором визначено пріоритетні напрями видатків місцевих бюджетів у контексті здійснення антикризового управління на локальному рівні в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України: забезпечення потреб сектору оборони та безпеки життєдіяльності населення, утримання на довоєнному рівні соціальних стандартів, надання гарантованих державою соціальних послуг, підтримка вимушено переміщеного населення, формування фіскального середовища для розвитку бізнесу в умовах нестабільності та постійної воєнної загрози. Аргументовано, що їх досягнення відбувалося в умовах трансформаційних процесів на національному та локальному рівнях, що проявилися у: скороченні обсягів фінансових ресурсів у розпорядженні органів місцевого самоврядування; появі нових видаткових повноважень на місцевому

рівні; зміні орієнтирів формування та реалізації бюджетної політики, її спрямування на забезпечення резильєнтності бюджетної системи.

Аналіз видатків місцевих бюджетів за 2021-2023 рр. дав змогу констатувати орієнтацію місцевих бюджетів на задоволення нагальних потреб населення та покращення безпекової ситуації. Зменшення обсягів фінансових ресурсів на розвиток фіскального середовища підприємницької активності за участі місцевих бюджетів впродовж періоду війни зумовлене обмеженням фінансування капітальних видатків, встановленим на законодавчому рівні для забезпечення ліквідності єдиного казначейського рахунку.

У п'ятому розділі **«Механізми формування сприятливого фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад»** обґрунтовано організаційно-економічні інструменти стимулювання підприємницької активності в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад; визначено напрямки нівелювання територіальних диспропорцій формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності; обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення податкового середовища стимулювання підприємницької активності в контексті викликів воєнного стану та узгодження з податковим правом ЄС.

Доведено, що для забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад на національному рівні необхідно оптимізувати організаційно-економічні інструменти і механізми стимулювання підприємницької активності, а саме шляхом: підвищення ефективності реалізації Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року; розширення рівня взаємодії підприємницького сектора із владою завдяки формуванню культури включеності бізнесу до різних етапів розроблення профільної державної політики та процесів регулювання/дерегулювання підприємницького сектору; подальшої лібералізації ринкового законодавства, збереження в умовах війни спрощеної системи оподаткування, скасування обтяжливих та неефективних норм державного контролю, вдосконалення регулювання внутрішніх торгівельних відносин; стимулювання відновлення споживчого попиту шляхом надання пріоритетності приватному бізнесу при реалізації державних послуг і проведенні державних закупівель; залучення мікро, малих і середніх підприємств (ММСП) до процесу відбудови країни з оновленням механізму державно-приватного партнерства; розширення державної грантової програми «eРобота» як за обсягами фінансування, так і за кількістю напрямів, додавши, для прикладу, гранти на інноваційну діяльність і впровадження альтернативних джерел енергії; забезпечення доступу українських ММСП до європейських програм фінансування, програм Східного партнерства та ресурсів Ukraine Facility; страхування інвестиційних ризиків у розмірі 5% від обсягу інвестованих коштів у секторах, що постраждали в період бойових дій тощо. А також економічно обґрунтоване застосування сучасних територіально-орієнтованих механізмів (як фіскальних, так і нефіскальних інструментів) стимулювання інвестицій в

регіональні підприємницькі сектори, в т.ч. постраждали внаслідок бойових дій.

На регіональному рівні необхідне розширення та вдосконалення регіональних програм підтримки та розвитку ММСП шляхом включення до них: фінансової підтримки у формі грантової допомоги та спеціальних ваучерів; зниження плати за оренду комунального майна; часткової компенсації відсотків за банківськими кредитами; пільг при сплаті місцевих податків і зборів; а також диверсифікації та розширення консультаційної допомоги та інформаційної підтримки, наприклад щодо пошуку нових ринків збуту й налагодження ділових контактів із закордонними компаніями та міжнародними організаціями. При цьому важливим є диверсифікація джерел фінансування регіональних програм підтримки і розвитку ММСП завдяки залученню коштів державного бюджету та міжнародних програм, а також забезпечення доступу підприємницького сектору в регіонах України до фінансування з Європейського фонду регіонального розвитку та Фонду згуртування у межах реалізації спільних із країнами ЄС транскордонних проєктів і програм, в т.ч. проєктів розвитку технопарків, індустріальних парків та елементів транспортно-логістичної інфраструктури. Створення електронних регіональних платформ для прямої комунікації між органами регіональної влади та місцевого самоврядування з одного боку, та підприємцями з іншого, дасть поштовх до ефективного співробітництва на засадах відкритості та партнерства.

На локальному рівні необхідні: інформаційно-консультаційна підтримка підприємницького сектора; практичне впровадження електронних реєстрів вільних земельних ділянок та об'єктів нерухомого майна, які можуть бути передані у власність або надані в оренду суб'єктам підприємницької діяльності; створення спеціальних програм стимулювання розвитку ММСП для постраждалих у результаті бойових дій територіальних громад чи окремих міст, які знаходяться у неконкурентних умовах; розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування до кваліфікованого моніторингу та опрацювання місцевих соціально-економічних проблем та їх конвертацію у цільові проєкти, з подальшим їх поданням на отримання державної чи міжнародної фінансової підтримки.

Подолання територіальних диспропорцій у формуванні фіскального середовища стимулювання підприємницької активності є важливим фактором забезпечення стійкості бізнесу та просторового розвитку України. Різні регіони мають специфічні проблеми й обмеження для ведення підприємницької діяльності, які до повномасштабної війни зумовлювалися економічними, соціальними та інституційними чинниками. Проте сьогодні вирішальну роль відіграють безпекові загрози, стан інфраструктури та перспективи воєнних дій. Тому доцільним є застосування територіально диференційованого підходу до фіскального стимулювання підприємницької активності. На *територіях відновлення* необхідно реалізувати комплексні заходи: відновлення інфраструктури, запровадження механізмів страхування воєнних ризиків, створення спеціальних економічних зон, підтримку релокованого бізнесу та цільові програми відновлення діяльності підприємств, зокрема у сфері сільського господарства та переробки. На *територіях із особливими умовами*

розвитку доцільно стимулювати підприємницьку активність через створення сприятливих умов для проживання та роботи населення, розвиток бізнес-інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, покращення транспортно-логістичної доступності та сприяння залученню інвестицій. Одночасно необхідно масштабувати позитивні економічні ефекти *регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку*, сприяючи поширенню підприємницької активності на сусідні громади через розвиток інфраструктури, освітніх програм, спільних економічних проєктів і створення індустріальних парків. Територіально орієнтований підхід до стимулювання підприємницької активності сприятиме зменшенню регіональних диспропорцій, підвищенню економічної стійкості громад та забезпеченню збалансованого розвитку країни.

Можливості громади підтримувати підприємців та створювати комфортне середовище для їх діяльності значною мірою обумовлена фінансовою спроможністю громади. В свою чергу, фінансова спроможність визначається, з одного боку, економічним потенціалом території і відповідно її здатністю акумулювати власні доходи, з іншого – надходженнями від міжбюджетних трансфертів. В цьому контексті важливу роль відіграє система фінансового вирівнювання, яка функціонує в державі. В роботі запропоновано комплекс заходів з підвищення її ефективності шляхом:

- впровадження механізму зарахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання, а не за місцем праці фізичних осіб-платників;
- врахування усього обсягу податкових доходів до загального фонду місцевих бюджетів при розрахунку бюджетної спроможності територій сприятиме справедливому навантаженню на місцеві бюджети територіальних громад;
- збільшення частки нецільових трансфертів в структурі системи фінансового вирівнювання територій в Україні, що дозволить підвищити відповідальність місцевих органів влади за розвиток територій;
- зменшення розбалансованості у можливостях різних територій забезпечувати отримання всіма громадянами однакового обсягу послуг через врахування недоліків, що притаманні «вирівнюванню за видатками»;
- врегулювання питання необхідності надання гарантованих державою суспільних послуг на території всієї держави на основі визначення чіткого переліку власних та делегованих повноважень територіальних громад та їх розмежування між рівнями місцевого самоврядування, запровадження нового підходу до визначення чисельності наявного населення територіальних громад, запровадження фінансової статистики в розрізі громад згідно з новим адміністративно-територіальним устроєм.

Узгодження податкового законодавства України з нормами ЄС та необхідність збільшення податкових надходжень в умовах війни вимагають зваженого підходу до змін у фіскальному середовищі. На підставі аналізу новацій податкового законодавства щодо посилення податкового навантаження у період дії воєнного стану встановлено ризики для функціонування підприємницького сектора, зниження підприємницької активності та зменшення доходів державного і місцевих бюджетів. З метою зростання податкових доходів

та нівелювання виявлених ризиків розроблено науково-практичні рекомендації щодо підвищення ставки ПДВ до завершення воєнного стану на протипагу підвищенню ставки військового збору для платників ПДФО; запровадження диференційованої ставки військового збору для фізичних осіб – підприємців залежно від рівня їх доходів; підвищити ефективності адміністрування місцевих податків і зборів, зокрема податку на нерухоме майно тощо. У ході вдосконалення податкової політики України з врахуванням обов'язкових вимог ЄС очікуваним результатом має стати відхід від базового фіскального функціоналу податків до регулятора розвитку бізнесу. Орієнтація на наповнення бюджетів через використання податків має змінюватись налагодженням системних взаємодій податкових служб із платниками податків.

ВИСНОВКИ

1. Фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності через систему формування інститутів (в т.ч. неформальних) та інституцій, обґрунтованість фіскальної політики держави та органів місцевого самоврядування, забезпечує сприятливі умови ефективної інституційно-упорядкованої взаємодії суб'єктів фінансових відносин при реалізації індивідуальних та колективних інтересів у процесі створення, розподілу, перерозподілу і використання суспільного продукту на різних рівнях. Фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності на місцевому рівні крім загальнонаціональних умов доповнюється сприятливими інституційними та організаційно-економічними умовами формування та нарощення податкового потенціалу, адміністрування місцевих податків і зборів, забезпечення оптимального податкового навантаження в світлі задоволення бюджетних потреб місцевого розвитку в майбутньому. Ефективність фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад сприяє вирішенню питань вирівнювання територіальних диспропорцій, формування самодостатніх громад, підвищення просторової збалансованості якості та рівня життя мешканців.

2. Методологічні засади дослідження фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад ґрунтуються на міждисциплінарному підході, який дав змогу визначити домінантні ознаки та детермінанти формування і розвитку фіскального середовища стимулювання підприємницької активності, апробувати методичний інструментарій його аналізу в умовах криз, в т.ч. в контексті оцінювання його впливу на стійкість підприємницького сектора регіонів і територіальних громад.

3. Пріоритети регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад в умовах нестабільності обґрунтовано на основі врахування положень *теорії ендогенного зростання та інклюзивного розвитку* (основні детермінанти – людський капітал, розвиток інновацій та технологій), *продуктивності економічних систем* (створення сприятливих фіскальних умов розвитку секторів економіки з найбільшим потенціалом зростаючої соціально-

економічної віддачі та конкурентоспроможності для регіону чи громади), *концепції місцевого розвитку* (врахування регіональних та локальних конкурентних переваг), *теорії фінансів* (обґрунтованість розподілу повноважень та ресурсів між різними рівнями влади, зважаючи на особливості та потреби громад), *теорії систем, в т.ч. теорії фінансових криз та резильєнтності економічних систем* (забезпечення резильєнтності фіскального середовища до криз на основі створення резервів, диверсифікації джерел доходів та гнучкості фіскальної політики в умовах нестабільності), *інституційної та неоінституційної теорії* (розвиток ефективних інститутів та інституції формування сприятливого фіскального середовища), *концепцій поведінкової економіки* (вивчення поведінки підприємців та їх реакції на фіскальні стимули) тощо. В тому числі, особливо важливим є формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад на основі застосування територіально-орієнтованого підходу.

4. В дисертації запропоновано обґрунтування структури та сутнісного наповнення концепту фіскального середовища стимулювання підприємницької активності, який ґрунтується на територіально орієнтованому підході. Встановлено, що формування фіскального середовища повинно відбуватись для поетапного досягнення цілей – створення комфортних умов для започаткування та ведення підприємництва - налагодження взаємодії бізнесу та органів місцевого самоврядування - стимулювання економічного розвитку територій – зростання доходів місцевих бюджетів - забезпечення фінансової стійкості територіальних громад. Фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності повинно будуватись на принципах: децентралізації управління економічним розвитком та бюджетного ресурсу; фіскальної автономії; бюджетної рівноваги; бюджетної стійкості; справедливого розподілу бюджетного ресурсу; ефективності бюджетних видатків; транспарентності та відповідальності; партисипативного управління.

5. В умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних необхідним процес адаптації фіскального середовища стимулювання підприємницької активності має базуватись на врахуванні основних чинників та викликів прямого і непрямого впливу, серед яких: гнучкість фіскального законодавства та роботи фіскальних органів, посилення діджиталізації у фіскальній сфері, розширення співпраці фіскальних органів з іноземними партнерами та стейкхолдерами на місцях; формування позитивного іміджу фіскальних органів та довіри до них суб'єктів господарювання; забезпечення фіскальної доброчесності учасників фіскальних взаємовідносин; детінізація економіки, зокрема за допомогою фіскальних інструментів та механізмів (забезпечення стабільності фіскального законодавства; конвергенція національної податкової системи із відповідною кращою практикою країн ЄС, насамперед, у питаннях формування податкових баз, забезпечення прозорості фінансової та податкової інформації, удосконалення податкового адміністрування; стабілізація податкових ставок, отримання більшої частки

неподаткових надходжень до бюджету; антикорупційний моніторинг тощо); фіскалізація готівкових розрахунків та деофшоризація.

6. На основі емпіричного аналізу зарубіжного досвіду доведено положення щодо прямого зв'язку між часткою надходжень від податків на економічну діяльність у податкових доходах місцевих бюджетів країн та темпами їх економічного зростання. При цьому виявлено вагому роль поведінкових чинників, таких як: особливості економічної культури населення, рівень довіри до органів влади, податкової дисципліни та сприйняття підприємництва як основного механізму економічного розвитку. Наприклад, у країнах із високою традицією приватного володіння майном податкова політика формується з урахуванням необхідності підтримки власників малого та середнього бізнесу, що призводить до запровадження податкових пільг, знижених ставок для стартапів та інших стимулюючих заходів. Також важливу роль відіграє структура економіки країни та рівень розвитку окремих галузей. У країнах з високою часткою сфери послуг система оподаткування орієнтована на підтримку малого підприємництва, тоді як у промислово розвинених регіонах значна увага приділяється податковим преференціям для великих виробничих підприємств. Гнучкість податкової політики, адаптація механізмів стимулювання підприємницької активності до реальних умов функціонування економіки конкретної громади та врахування поведінкових аспектів є необхідними умовами ефективного розвитку територій.

7. Розроблено методичний інструментарій оцінювання впливу фіскального середовища на стійкість підприємницького сектору в умовах нестабільності, який містить: інтегральний аналіз стійкості підприємницького сектора регіонів України за вхідними параметрами, які характеризують інституційні, економічні та соціально-демографічні умови ведення бізнесу; детермінологічний аналіз – встановлення причинно-наслідкових зв'язків між стійкістю підприємницького сектора регіонів України в умовах настання шоківих подій і фактичними результатами ведення бізнесом господарської діяльності у шоківому та постшоківому періодах; компаративний аналіз – дослідження впливу фіскального середовища на стійкість та соціально-економічні результати розвитку підприємництва на національному, регіональному і локальному рівнях.

8. Апробований методичний інструментарій оцінювання стійкості підприємницького сектора регіонів України на основі розрахунку інтегральних індексів стійкості в розрізі інституційних, економічних та соціально-демографічних індикаторів умов ведення бізнесу дав змогу проаналізувати здатність підприємницького сектору до відновлення, до протистояння ударам («шок-абсорбція»), до уникнення потрясінь. Аналіз проведений на прикладі регіонів України в контексті впливу криз, починаючи з 2009 р. по теперішній час, а саме впливу шоку фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр.; суспільно-політичної кризи кінця 2013 р. та військової агресії Росії 2014 р.; пандемії COVID-2019; повномасштабної війни Росії проти України, яка розпочалася у 2022 р. У межах аналізу причинно-наслідкових зв'язків була змодельована ділова активність суб'єктів господарювання в шоківому та постшоківому

періодах в регіональному та секторальному вимірах для визначення чинників і драйверів швидшого постшокового відновлення.

9. На основі компаративного аналізу впливу фіскального середовища на стійкість підприємницького сектору (національний зріз) підтверджено гіпотезу про те, що «зарегульованість» фіскальної системи та високе податкове навантаження знижують ефективність функціонування підприємництва та зумовлюють зниження його конкурентоспроможності. Надмірне бюрократичне втручання контролюючих органів у ділову активність суб'єктів господарювання; «підкупний» протекціонізм; корупція, пов'язана із податковими перевітками; малопомітний прогрес у руйнуванні схем ухилення від сплати податків – зумовлюють зростання непрямих витрат підприємництва, що результується підвищенням обсягів тіньової економіки, зростанням податкового тиску на формальний підприємницький сектор і, відтак, зниженням його ділової активності. Також підтверджено гіпотезу про тісну обернену залежність між рівнем податкового навантаження в регіоні, як і податкової автономії місцевих бюджетів та економічним індексом стійкості підприємницького сектору. В умовах повномасштабної війни стійкість підприємницького сектору крім фіскальних умов, значною мірою пояснювалась впливом безпекових, логістичних, інфраструктурних факторів, доступністю до ринків збуту. Часова та просторова невизначеність бойових дій сьогодні залишається найвагомим стримуючим чинником формування стійкості підприємницького сектору в Україні. А компаративний аналіз на локальному рівні дозволяє констатувати незначний безпосередній вплив на стійкість місцевого підприємництва показників податкоспроможності, дотаційності та фіскальної стійкості територіальної громади, які у синергії із високою інституційною спроможністю органу місцевого самоврядування визначають спроможність місцевої влади вирішувати економічні, соціальні та інфраструктурні виклики, підвищувати інвестиційний потенціал і конкурентоспроможність територіальної громади.

10. Аналіз впливу криз (світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр.; кризи, зумовленої анексією Криму та війною на Донбасі у 2014-2015 рр.; коронакризи 2020-2021 рр.; кризи, зумовленої повномасштабним вторгненням РФ у 2022 р.) на фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності в територіальних громадах свідчить, що кожна криза мала унікальні наслідки для місцевих бюджетів та бізнес-середовища. Найглибші негативні ефекти спричинило повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році, яке призвело до значної територіальної диференціації економічних втрат. Водночас реформи фінансової децентралізації та розширення повноважень органів місцевого самоврядування відіграли ключову роль у пом'якшенні негативних наслідків, сприяючи залученню бізнесу та підтримці інвестиційної привабливості громад.

11. Фіскальні новації, впроваджені в умовах війни, мали як позитивні, так і негативні наслідки. Вони допомогли уникнути масового згортання підприємницької діяльності та забезпечили наповнення місцевих бюджетів. Водночас низка податкових пільг виявилася малоефективною, що обґрунтовує необхідність їх перегляду для більш адресної підтримки бізнесу та територій, що постраждали від війни.

12. Обґрунтовано предметні площини та напрями удосконалення організаційно-економічних інструментів стимулювання підприємницької активності, враховуючи національний, регіональний та локальний рівні. Основним і першочерговим завданням у даному контексті має стати подальше вирішення системних проблем розвитку підприємницького середовища завдяки: налагодженню ефективного функціонування судової та правоохоронної систем; формування спрощеної регуляторної бази від національного до локального рівня; розширення доступу до фінансування та нарощення обсягів кредитування за ключовими державними фінансовими програмами; розвиток інновацій; стимулювання цифрової трансформації; підвищення рівня захисту майнових прав, в т.ч. прав інтелектуальної власності; мінімізація рівня корупції та тінізації; вдосконалення системи оподаткування та лібералізація податкового адміністрування; оптимізація та вдосконалення державної дозвільної системи; підвищення ефективності реалізації міжнародних, державних, регіональних та місцевих програм підтримки розвитку малого і середнього підприємництва, зокрема його доступу до фінансування за рахунок європейських програм грантової підтримки бізнесу, програм Східного партнерства та ресурсів Ukraine Facility. Це дасть змогу підвищити ефективність застосування територіально-орієнтованого підходу до стимулювання підприємницької активності та страхування інвестиційних ризиків.

13. Подолання територіальних диспропорцій у фіскальному стимулюванні підприємництва є ключовим для стійкості бізнесу та розвитку України. Регіони мають специфічні обмеження, які до війни визначалися економічними, соціальними та інституційними факторами, а нині – безпековими загрозами та станом інфраструктури. Тому важливим є територіально диференційований підхід. На територіях відновлення слід зосередитися на інфраструктурних проектах, страхуванні воєнних ризиків, підтримці релокованого бізнесу та спеціальних економічних зонах. На територіях із особливими умовами розвитку необхідно створювати умови для проживання, розвивати бізнес-інфраструктуру та залучати інвестиції. Водночас варто масштабувати ефекти регіональних центрів зростання через освітні та економічні проекти. Такий підхід сприятиме зменшенню диспропорцій, зміцненню економічної стійкості громад і збалансованому розвитку країни.

14. Гармонізація податкового законодавства України з нормами ЄС та необхідність збільшення податкових надходжень під час війни вимагають виважених змін у фіскальній політиці. Аналіз податкових новацій, спрямованих на посилення податкового навантаження у воєнний період, виявив ризики для бізнесу, зниження підприємницької активності та втрати бюджетних доходів. Для мінімізації цих загроз і збільшення податкових надходжень запропоновано підвищити ставку ПДВ до завершення воєнного стану замість зростання військового збору для платників ПДФО; запровадити диференційовану ставку військового збору для ФОП залежно від рівня доходів; покращити адміністрування місцевих податків, зокрема податку на нерухомість. Запровадження цих заходів сприятиме фіскальній стійкості країни та забезпеченню балансу між податковими надходженнями й економічним розвитком.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Колективні монографії:

1. Резильєнтність ендогенного розвитку регіонів в умовах глобальних викликів та шоків: монографія / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2024. 307 с. (1,34 д.а./0,68 д.а.; *авторський внесок*: п. 5.3.1. Механізми захисту та підтримки підприємницького середовища в умовах глобальної нестабільності та військової агресії. Національний та регіональний аспекти).
2. Stages of Formation and Development of the Economy of Independent Ukraine: collective monograph / Ed. by Doctor of Economics Sciences, Prof. Yu. Pasichnyk. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2021. 472 p. (0,6 д.а./0,46 д.а.; *авторський внесок*: п. 1.3. Tax stimulate as a tool to intensify banking investment in Ukraine).
3. Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung: collective monograph / Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Pasichnyk Yu. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. 714 p. (0,58 д.а./0,46 д.а.; *авторський внесок*: п. 1.8. Banks with Foreign Capital: Threats and Prospects of Development of Bank Sector of the National Economy).
4. Просторова організація бізнесу в регіонах України: форми та механізми регулювання: монографія у 2-х томах. Т.1 / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2019. 377 с. (3,62 д.а./1,96 д.а.; *авторський внесок*: п. 3.1. Особливості формування та трансформації інституційного забезпечення розвитку форм просторової організації бізнесу; п. 1.3.1. Кластерні концепції розвитку локалізованих економічних систем; п. 3.2. Інституційний вимір податкового та митного регулювання діяльності форм просторової організації бізнесу; п. 3.3. Ефективність просторової організації спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку в Україні).
5. Просторова організація бізнесу в регіонах України: форми та механізми регулювання: монографія у 2-х томах. Т.2 / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2019. 330 с. (1,23 д.а./0,74 д.а.; *авторський внесок*: п. 7.1.1. Фінансові інструменти державного сприяння розвитку просторових форм організації бізнесу).
6. Формування інституціонального середовища розвитку економіки України : монографія / наук. ред. О.О. Непочатенко. Умань: «Видавець Сочінський М. М.», 2019. 277 с. (0,48 д.а.; *авторський внесок*: п. 3.3. Податкове регулювання розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід).
7. Emergence of public development: financial and legal aspects: collective monograph / Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Pasichnyk Yu. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2019. 737 p. (1,05 д.а./0,53 д.а.; *авторський внесок*: п. 1.11. Modern priorities of activities of domestic banks to promote development of economy of Ukraine).
8. Structural transformations and problems of information economy formation: collective monograph. Yunona publishing, New York, USA, 2018. 292 p. (0,82 д.а./0,67 д.а.; *авторський внесок*: п. 2.7. Трансформація податкового регулювання інноваційної діяльності в Україні та Польщі в контексті європейської інтеграції).
9. Теоретико-методологічні аспекти підвищення конкурентоспроможності прикордонного регіону: колективна монографія / наук. ред. В.І. Захарченко та М.М. Меркулова]. Одеса: Атлант, 2018. 243 с. (0,65 д.а./0,51 д.а.; *авторський внесок*: Застосування спеціальних податкових режимів та особливості обліку в аграрній сфері).

10. Sozioökonomische und rechtliche Faktoren der sozialen Entwicklung unter den Bedingungen der Globalisierung. Hrsg. von Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor Yu.V. Pasichnyk: kollektive Monographie in 2 Bänden, B. 1. Shioda GmbH, Steyr, Austria, 2018. 476 p. (0,63 д.а./0,51 д.а.; *авторський внесок*: п. 2.9. Структурні зміни у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізації).

11. Соціально-економічні аспекти розвитку підприємництва в Україні : монографія / наук. ред. О. О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2018. 272 с. (0,47 д.а.; *авторський внесок*: п. 3.2. Застосування спеціальних режимів оподаткування малого підприємництва).

12. Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем: монографія / наук. ред. Л.І. Антошкіної, С.А. Навроцького. Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. 283 с. (0,56 д.а.; *авторський внесок*: п. 2.5. Банківська система України в умовах структурних трансформацій).

13. Біла О. Г., Боднарюк І. Л., Мединська Т. В.. Управління витратами підприємства: теорія і практика : монографія / Львів : Видавництво ЛКА, 2011. 200с. (11,68 д.а. /3,51 д.а.; *авторський внесок*: п. 1.3. Теоретичні основи управління витратами підприємств, п. 2.3. Оцінювання впливу витрат на ефективність діяльності торговельних підприємств, п. 3.3. Організаційно-логічна модель інтегрованого управління витратами підприємств).

Статті у наукових періодичних виданнях, що індексуються наукометричними базами даних (*Web of Science, Scopus*)

14. Medynska, T., Loboda, N., Nohinova, N., Oliynyk, N., Borutska, Y. Optimization of ecological taxation: Role in the formation of environmental protection budgets. *International Journal of Environmental Impacts*. Vol. 7, № 1, 2024. Pp. 17-23. DOI: <https://doi.org/10.18280/ije.070102>. (0,72 д.а./0,43 д.а.; *авторський внесок*: запропоновано методологічний підхід до оптимізації екологічного оподаткування за допомогою імітаційного моделювання та кореляційно-регресійного аналізу). (*Scopus, Q3*).

15. Iryna Storonyanska, Khrystyna Patytska, Tetiana Medynska, Liliya Benovska, Liliia Kliuchnyk, Olha Nestor. Systemic prerequisites for shaping the local budgets' tax revenue: the case study of developed countries. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practic*. №6(53), 2023. Pp. 58-69. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4204>. (1,1 д.а./0,41 д.а.; *авторський внесок*: проаналізовано вплив чинників на формування податкових доходів бюджетів муніципалітетів у розвинених країнах). (*Web of Science, Scopus, Q4*).

16. Bondaruk, T., Medynska, T., Nikonenko, U., Melnychuk, I., Loboda, N. Fiscal policy as a guarantee of sustainable development under military conditions. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. Vol. 18, № 4, 2023. Pp. 1097-1102. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.18041>. (0,68 д.а./0,35 д.а.; *авторський внесок*: запропоновано методологічні підходи до формування та реалізації фіскальної політики в умовах воєнного стану). (*Scopus, Q2*).

17. Tetyana Medynska, Lesia Sai, Oleksandr Akimkin, Liudmyla Kruchak, Tetiana Doroshenko. Characteristics of the Problems of Socio-Economic Development in the Conditions of Digital Economy. *International Journal of Computer Science and Network Securit*. Vol. 22, №2, 2022. Pp. 297-303. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.37>. (0,71 д.а./0,45 д.а.; *авторський внесок*: ідентифіковано виклики та обґрунтовано ефективні інструменти соціально-економічного розвитку в умовах цифрової економіки). (*Web of Science*).

18. Rushchyshyn, N., Halkiv, L., Rushchyshyn, M., Medynska, T., Hrytsak, O.

Management of innovative development of enterprises considering their financial and resource opportunities in the context of security. *International Journal of Safety and Security Engineering*. Vol. 12, №1, 2022. Pp. 13-20. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijssse.120102> (0,96 д.а./0,25 д.а.; авторський внесок: запропоновано методологічний підхід до визначення ресурсних можливостей з метою активізації розвитку підприємництва в контексті безпеки). (**Scopus, Q2**).

19. Tetyana Medynska, Nadiya Rushchyshyn, Roksolana Ivanova, Iryna Bodnariuk, Iryna Kiyanka. Taxation as an Instrument of Stimulation for Business in the Conditions of COVID-19. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22, №1, 2022. Pp. 602-608. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.79>. (0,9 д.а./0,46 д.а.; авторський внесок: запропоновано податкові інструменти стимулювання розвитку бізнесу в умовах COVID-19). (**Web of Science**).

20. Storonyanska I., Melnyk M., Leshchukh I., Shchelyuk S., Medynska T. The Efficiency of Financing the Regional Smart-Specialization Strategies' Implementation from the EU Structural Funds. *European Journal of Sustainable Development*. №10, 2, 2021. Pp. 241-255. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n2p241>. (1,11 д.а./0,22 д.а.; авторський внесок: проведено емпіричний аналіз ефективності фінансування реалізації регіональних стратегій смарт-спеціалізації). (**Web of Science**).

21. Rushchyshyn, N., Medynska, T., Nikonenko U., Kostak Z., Ivanova R. Regulatory and legal component in ensuring state's financial security. *Business: Theory And Practice*. №22(2), 2021. Pp. 232-240. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2021.13580> (1,02 д.а./0,43 д.а.; авторський внесок: проаналізовано чинники впливу на рівень фінансової безпеки держави). (**Scopus, Q2**).

22. Lykholat S, Vinichuk M, Rushchyshyn N, Medynska T, Sapiński A. Вплив деструктивних чинників на інвестиційну та інноваційну привабливість України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. №1(36), 2021. Pp. 250-259. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i36.22777>. (0,95 д.а./0,32 д.а.; авторський внесок: здійснено комплексну оцінку умов ведення бізнесу і встановлено взаємозалежності між об'єктивними і суб'єктивними показниками). (**Web of Science**).

23. Melnyk, M., Leshchukh, I., Medynska, T., Rushchyshyn, N. Potential of the sector of financial services in view of the socio-economic growth of Ukrainian regions. *Economic Annals-XXI*. №(9-10), 2020. Pp. 144-154. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V185-14>. (1,13 д.а./0,4 д.а.; авторський внесок: запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності використання потенціалу сектору фінансових послуг у забезпеченні соціально-економічного зростання регіону). (**Web of Science, Scopus, Q2**).

24. Nikonenko U., Medynska T., Bilotskyi O., Baran M., Shevchuk I. Analysis of institutional factors as part of the component of economic freedom as a background of improvement of structural proportions in the context of improving governance. *Business, Management and Economics Engineering*. Vol. 18, №1, 2020. Pp. 206-225. DOI: <https://doi.org/10.3846/bme.2020.12421>. (1,36 д.а./0,55 д.а.; авторський внесок: запропоновано методологію оцінки залежності структурних змін в економіці країни від індексу економічної свободи). (**Web of Science, Scopus, Q2**).

Статті у наукових фахових виданнях України

25. Мединська Т. В. Сутність фіскального середовища стимулювання підприємництва на різних рівнях управління: концептуалізація понять. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. №79, 2024. С. 150-159. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-79-20>. (0,45 д.а.). (*Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, WorldCat*).

26. Мельник М. І., Мединська Т. В. Механізми підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни. *Академічні візії*. Вип. 36, 2024. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1396>. (1,04 д.а./ 0,52 д.а.; авторський внесок: запропоновано інструментарій підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни).

27. Боднарюк І. Л., Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Тенденції розвитку благодійництва та особливості оподаткування в Україні в умовах війни. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. № 43, 2024. С. 114-125. URL : <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1430>. (1,01 д.а./ 0,55 д.а.; авторський внесок: проаналізовано динаміку міжнародного індексу благодійності та виокремлено особливості оподаткування благодійної допомоги в умовах війни). (*CiteFactor, Google Scholar, OpenAIRE*).

28. Мельник М. І., Мединська Т. В., Мельник В. А. Організаційно-економічні інструменти стимулювання розвитку підприємницького сектору: регіональний та локальний виміри. *Трансформаційна економіка*. №3(08), 2024. С. 72-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-8-10> (0,95 д.а./ 0,32 д.а.; авторський внесок: запропоновано інструменти та механізми для стимулювання підприємницького сектору на регіональному рівні). (*Index Copernicus, Google Scholar*).

29. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Ногінова Н. М., Бартко М. Т. Фіскальна роль непрямого оподаткування у формуванні доходів бюджету держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. 2024. № 32(60). С. 102-108. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-32\(60\)-102-108](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-32(60)-102-108). (0,81 д.а./ 0,33 д.а.; авторський внесок: проаналізовано фіскальну ефективність непрямого оподаткування та її вплив на стимулювання підприємницької активності). (*Index Copernicus, Ebsco Publishing, Google Academy*).

30. Medynska T., Nohinova, N., Vanakh O., Bandrivskyi O. Systemy podatkowe Ukrainy i Polski: cechy wspólne i różne. *Економіка. Управління. Інновації*. 2024, № 1(34). С. 82-98. DOI: [https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2024-1\(34\)-6](https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2024-1(34)-6). (0,82 д.а./ 0,32 д.а.; авторський внесок: рекомендації по вдосконаленню адміністрування податків із врахуванням досвіду Польщі).

31. Мединська Т. В. Фіскальний інструментарій стимулювання підприємницької активності на регіональному та локальному рівнях. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. № 1(13), 2024. С. 382-392. DOI: <http://doi.org/10.32750/2024-0137>. (1,01 д.а.). (*RePEc, Index Copernicus, ResearchBib, Google Scholar, Economics and Finance Research*).

32. Мединська Т. В., Олійник Н. Р., Васишин С. А. Сучасні технології адміністрування податків і платежів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2024. Вип. 75. С. 86-94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-75-12>. (0,8 д.а./ 0,5 д.а.; авторський внесок: запропоновано інноваційні підходи з метою оптимізації системи податкового адміністрування в Україні). (*Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, WorldCat*).

33. Мединська Т. В. Світовий досвід та особливості формування податкових доходів місцевих бюджетів. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2023. № 3-4. С. 45-56. DOI: <https://doi.org/10.31767/nasoa.3-4-2023.04>. (0,81 д.а.). (*Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus*).

34. Мельник М. І., Мединська Т. В., Лешух І. В. Просторово-секторальні диспропорції економічного розвитку регіонів України: вплив релокації бізнесу.

Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2023. Вип. 3(161). С. 3-9. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-3-1>. (1,0 д.а./ 0,4 д.а.; авторський внесок: досліджено вплив релокації бізнесу на просторово-секторальні диспропорції економічного розвитку регіонів України).

35. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2023. Вип. 73. С. 93-102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-14>. (0,94 д.а./ 0,54 д.а.; авторський внесок: запропоновано інструменти економічного відновлення України та механізми їх застосування у повоєнний період). (*Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, WorldCat*).

36. Мединська Т. В. Фіскальне середовище підприємницької активності в територіальних громадах у період фінансово-економічної кризи, спричиненої пандемією. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. № 39, 2023. С. 693-699. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1476>. (0,46 д.а.). (*CiteFactor, Google Scholar, OpenAIRE*).

37. Сторонянська І. З., Бенюк Л. Я., Мединська Т. В. Система фінансового вирівнювання в Україні в умовах сучасних викликів: основні проблеми та напрями їх вирішення. *Фінанси України*. 2023. № 2. С. 53-70. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.02.053>. (1,23 д.а./ 0,41 д.а.; авторський внесок: окреслено проблеми системи фінансового вирівнювання в Україні та шляхи їх вирішення). (*Index Copernicus*).

38. Мединська Т. В. Концептуальні засади стимулювання економічного зростання на регіональному і місцевому рівнях в умовах нестабільності. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1543>. (0,69 д.а.).

39. Дуб А. Р., Мединська Т. В. Податкова політика в умовах війни та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Проблеми економіки*. 2022. № 4. С. 214-221. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-4-214-221>. (0,76 д.а./ 0,38 д.а.; авторський внесок: критично оцінено та обґрунтовано перспективи наповнення місцевих бюджетів податковими надходженнями в короткостроковому періоді). (*Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, WorldCat, Ebsco Publishing, OpenAIRE, Research Bible, BASE, J-Gate, Google Academy*).

40. Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Цифровізація органів податкового адміністрування в контексті сучасних викликів і загроз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. 2022. № 24(52). С. 90-96. DOI: [10.25264/2311-5149-2022-24\(52\)-90-96](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-24(52)-90-96). (0,66 д.а./ 0,43 д.а.; авторський внесок: запропоновано напрями вдосконалення цифровізації податкових органів для ефективного процесу адміністрування податків). (*Index Copernicus, Ebsco Publishing, Google Academy*).

41. Руцишин Н. М., Мединська Т. В., Клименко С. М. Застосування антикризового менеджменту банками України в умовах сучасних викликів. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 314-322. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-314-322>. (0,54 д.а./ 0,21 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано антикризові заходи для підтримки банківських установ з метою підвищення їх стійкості в умовах нестабільності). (*Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, WorldCat, Ebsco Publishing, OpenAIRE, Research Bible, BASE, J-Gate, Google Academy*).

42. Мединська Т. В., Андрейків Т. Я., Маланюк І. Р. Зарубіжний досвід

податкового стимулювання бізнесу в умовах Covid-19. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2022. №2(58). С. 179-186. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-2-7898>. (0,69 д.а./ 0,45 д.а.; авторський внесок: запропоновано методи податкового стимулювання розвитку бізнесу в умовах пандемії з врахуванням досвіду зарубіжних країн). (*Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, Research Bible, Polish Scholarly Bibliography, BASE, J-Gate, Electronic Journals Library, Google Academy*).

43. Мединська Т. В., Руцишин Н. М., Ніконенко У. М. Податкове регулювання інвестиційної діяльності банків України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 316-324. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-316-324>. (0,99 д.а./ 0,36 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано рекомендації щодо застосування податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності банків України). (*Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, WorldCat, Ebsco Publishing, OpenAIRE, Research Bible, BASE, J-Gate, Google Academy*).

44. Жабинець О. Й., Мединська Т. В. Роль міст обласного значення у залученні прямих іноземних інвестицій: регіональний вимір. *Економіка: реалії часу*. 2019. № 5(45). С. 53-59. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3766824>. (0,67 д.а./ 0,35 д.а.; авторський внесок: проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій у структурі зовнішньоекономічної діяльності обласних міст Західного регіону України). (*Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, Ebsco Publishing, Google Scholar*).

45. Максимович О. В., Кропельницька С. О., Мединська Т. В. Ключові елементи стратегічного планування розвитку територіальних громад прикарпатського регіону в умовах євроінтеграційних процесів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. Вип. 14. Т. 1. С. 213-230. (1,02 д.а./ 0,55 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано рекомендації щодо підвищення ефективності стратегічного планування розвитку громад). (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, Directory of Research Journals Indexing, Google Scholar, ResearchBib*).

46. Мединська Т. В., Стройний І. М. Податкове регулювання розвитку малого підприємництва в Україні. *Інноваційна економіка*, 2018. № 9-10 (77). С. 27-31. (0,72 д.а./ 0,56 д.а.; авторський внесок: досліджено податкове регулювання розвитку малого бізнесу та шляхи його вдосконалення). (*Google Scholar, Index Copernicus, ERIH PLUS, CROSSREF, ResearchBib, Polska Bibliografia Naukowa*).

47. Мединська Т. В., Галас Х. Ю. Сучасні тенденції формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України. *Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання*. 2018. № 21. С. 609-614. (0,56 д.а./ 0,46 д.а.; авторський внесок: проаналізовано склад і структуру доходів місцевих бюджетів та наведено рекомендації щодо її оптимізації). (*Index Copernicus*).

48. Мединська Т. В., Понятівський І. С., Керод Т. Р. Погашення податкового боргу в системі адміністрування податків та зборів в Україні. *Підприємство і торгівля : збірник наукових праць*. 2017. Вип. 21. С. 92-96. (0,46 д.а./ 0,26 д.а.; авторський внесок: запропонована нова модель процедури погашення податкового боргу). (*Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus*).

49. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Кропельницька С. О. Банківська система України: територіальна структура та виклики сьогодення. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2017. Вип. 13. Т. 2. С. 80-89. (0,61 д.а./ 0,46 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано шляхи вдосконалення рівня забезпеченості банківськими установами західного регіону з умов нестабільності банківської системи). (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, Directory of Research Journals Indexing, Google Scholar, ResearchBib*).

50. Мединська Т. В., Черевата Р. Ю. Податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні та Польщі в умовах європейського вибору. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 1149-1156. (0,7 д.а./ 0,55 д.а.; авторський внесок: досліджено податкове стимулювання інноваційної діяльності як складової державної інноваційно-інвестиційної політики). (*Google Scholar, Index Copernicus*).

51. Мединська Т. В., Чабанюк О. М., Малець А. Т. Спеціальні податкові режими в контексті реформування податкового кодексу України. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 4(37). С. 162-168. (0,65 д.а./ 0,32 д.а.; авторський внесок: досліджено спеціальні режими оподаткування як інструмент державної підтримки малих підприємств). (*Google Scholar, Index Copernicus*).

52. Мединська Т. В., Малець А. Т. Особливості фіскального регулювання великих платників податків. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2016. Вип. 12. Т. 2. С. 43-51. (0,73 д.а./ 0,56 д.а.; авторський внесок: запропоновано напрями вдосконалення фіскального регулювання та адміністрування податків великими платниками). (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, Directory of Research Journals Indexing, Google Scholar, ResearchBib*).

53. Мединська Т. В., Черевата Р. Ю. Аналіз фіскальної ефективності податку на прибуток в Україні. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. Серія «Економіка»*. 2015. Випуск 5 (20). С. 236-240. (0,51 д.а./ 0,43 д.а.; авторський внесок: проведено аналіз фіскальної ефективності податку на прибуток та надано рекомендації щодо її підвищення). (*Index Copernicus, International Journals Master List; Google Академія; Ulrich's Periodicals Directory; Research Bible.*).

54. Мединська Т. В., Черевата Р. Ю. Пряме оподаткування в контексті європейського досвіду. *Луцький національний технічний університет. Збірник наукових праць. Серія «Облік і фінанси»*. 2015. Випуск 12 (45). Ч. 3. С. 389-400. (0,52 д.а./ 0,44 д.а.; авторський внесок: запропоновано шляхи реформування системи прямого оподаткування в Україні до вимог ЄС). (*Index Copernicus*).

55. Мединська Т. В. Податкова перевірка як один із способів здійснення податкового контролю. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. 2014. Вип. 28. С. 202-209. (0,52 д.а.). (*Index Copernicus*).

56. Мединська Т. В. Єдиний податок у формуванні доходів місцевих бюджетів та податковий контроль за його сплатою. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 2(24). С. 218-224. (0,65 д.а.). (*Index Copernicus*).

57. Мединська Т. В., Слюсар Р. Ю. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу в зарубіжних країнах: досвід для України. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. 2014. Вип. 30. С. 231-244. (1,1 д.а./ 0,75 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано систему заходів удосконалення податкових режимів для малого бізнесу з врахуванням зарубіжного досвіду). (*Index Copernicus*).

58. Мединська Т. В. Податкове стимулювання діяльності сільсько-господарських кооперативів зарубіжних країн: досвід для України. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2013. Вип. 40. С. 98-105. (0,53 д.а.).

59. Мединська Т. В. Фіксований сільськогосподарський податок як спеціальний режим оподаткування аграрного бізнесу в Україні. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. 2013. Вип. 26. С. 281-288. (0,48 д.а.).

Наукові видання і доповіді, навчальні посібники

60. Глобальні чинники та ризики ендегенного розвитку регіонів: наукове видання / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2022. 150 с. (1,0 д.а./ 0,45 д.а.;

авторський внесок: п. 2. Сучасні глобальні виклики та тренди: діагностика впливу на ендогенний розвиток регіону).

61. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2018. 107 с. (1,14 д.а./ 0,55 д.а.; *авторський внесок*: п. 7.1. Інструменти державного сприяння розвитку просторових форм організації бізнесу; п. 7.2. Інститути підтримки розвитку форм просторової організації бізнесу).

62. Ruschyszyn N. M., Medynska T. V. Mudra R. R. The modern state of the banking products and services in Ukraine and its state regulation. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2019. №6(46), vol. 8. Pp. 18-24. (0,38 д.а./ 0,13 д.а.; *авторський внесок*: запропоновано концепцію державного регулювання ринку банківських послуг та її вплив на підприємницьку активність). (*Google Scholar, Index Copernicus*).

63. Мединська Т. В., Власюк Н. І. Податкова система: навчальний посібник [3-є вид., перероб. та доповнене] (з грифом МОН України). Львів : “Магнолія-2006”, 2012. 424 с. (24,6 д.а./ 13,5 д.а.; *авторський внесок*: сутність і види податків; організація податкової системи; Державна податкова служба; акцизний податок; мито; ухилення від податків і перекладання податків; податкова політика в системі державного регулювання економіки; неподаткові платежі до бюджету).

64. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси: навчальний посібник (з грифом МОН України). К: Алерта, 2011. 328 с. (20,01 д.а./ 13,5 д.а.; *авторський внесок*: місцеві фінанси, їх сутність, склад і роль у розвитку економічної та соціальної інфраструктури; місцеві бюджети – визначальна ланка місцевих фінансів; фінансові ресурси місцевого самоврядування; управління фінансами і фінансовий контроль на регіональному рівні).

65. Medynska T. V. Rola podatku na dochód w kształtowaniu dochodów budżetu Ukrainy. *Nauka i studia. Przemysl*, 2011. № 11(42). S. 5-10. (0,45 д.а.).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

66. Piotr Luty, Tetyana Medyńska. Badania w rachunkowości w okresie transformacji cyfrowej. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 травня 2024 р. Львів: вид-во ЛТЕУ, 2024. С. 162-165. (0,19 д.а./ 0,1 д.а.; *авторський внесок*: використання блокчейну та штучного інтелекту в обліку та адмініструванні податків).

67. Medynska T. V., Humenyuk. V. R. Tax evasion: reasons, consequences and fighting mechanism. *Соціальне підприємництво як інструмент відновлення України*: тези доповідей міжнародного форуму стейкхолдерів, 20 червня 2024 р. Чернігів, 2024. С. 71-73. (0,16 д.а./ 0,1 д.а.; *авторський внесок*: досліджено проблеми ухилення від сплати податків суб'єктами бізнесу та вплив на втрати бюджету).

68. Мединська Т. В. Податки на економічну діяльність та їх роль у доходах бюджетів муніципалітетів у країнах ЄС. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., 20 жовтня 2023 р. Київ. С. 140-143. (0,2 д.а.).

69. Мединська Т. В. Вплив змін податкового законодавства на формування доходів місцевих бюджетів в умовах війни. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / [відповід. за вип.: проф. Семак Б. Б.], 01-02 червня 2023 р. Львів: вид-во ЛТЕУ, 2023. С. 153-154. (0,16 д.а.).

70. Мединська Т. В. Електронне оподаткування в умовах воєнного стану в Україні. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / [відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б.], 01-02 червня 2022 р. Львів : вид-во ЛТЕУ, 2022. С. 181-183. (0,17 д.а.).

71. Мединська Т. В. Фіскальна політика стимулювання розвитку бізнесу в умовах Covid-19. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 14-15 квітня 2022 р. Полтава, 2022. С. 386-388. (0,18 д.а.).

72. Мединська Т. В. Дискреційні фіскальні заходи для подолання кризи. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 квітня 2022 р. Мукачево, 2022. С. 164-167. (0,17 д.а.).

73. Мединська Т. В. Податкові преференції як інструменти стимулювання бізнесу. *Фінансове регулювання зрушень у економіці України*: збірник тез доповідей учасників V Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф., 29 березня 2022 р. Мукачево: Вид-во МДУ, 2022. С. 152-155. (0,14 д.а.).

74. Мединська Т. В. Цифрова модернізація в системі податкового адміністрування: тренди та виклики для України. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / [відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б.], 2 червня 2021 р. Львів : вид-во ЛТЕУ, 2021. С. 103-106. (0,21 д.а.).

75. Мединська Т. В. Податковий комплаєнс у системі фіскального адміністрування. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 -19 червня 2020 р. / [відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б.]. Львів : вид-во ЛТЕУ, 2020. С. 128-130. (0,16 д.а.).

76. Мединська Т. В. Фіскальні ефекти ухилення від сплати податків в Україні. *Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 28 квітня 2020 р. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2020. С. 113-116. (0,21 д.а.).

77. Мединська Т. В. Бюджетний контроль у процесі виконання місцевих бюджетів України. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки : проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квітня 2020 р. / ред. кол. : О. І. Черевко та ін.; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х. : ХДУХТ, 2020. С. 121-126. (0,27 д.а.).

78. Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Податкове регулювання зовнішньоекономічної діяльності та його вплив на формуванні доходів бюджету України. *Інноваційний вимір змін в обліково-аналітичному забезпеченні бізнесу: теорія, методологія, інформаційні технології* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 19 березня 2020 р. / ред. кол.: О. І. Черевко та ін.; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х. : ХДУХТ, 2020. С. 67-69. (0,15 д.а./ 0,1 д.а.; авторський внесок: вдосконалення механізму податкового регулювання експортно-імпорتنних операцій).

79. Мединська Т. В. Фіскальні інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Фінансова політика України в умовах європейської інтеграції*: збірник тез наук. доп. за матеріалами I Всеукр. наук.-практ. конф., 20 лютого 2020 р., у 2 ч. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Ч. 1. С. 90-94. (0,21 д.а.).

80. Мединська Т. В., Сасоліна Н. В. Сучасні методи податкового планування в умовах реформування державної податкової служби. *Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці*: матеріали XV Всеукр. наук.-практ.

інтернет-конф., 25 листопада – 1 грудня 2019 р. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. С. 93-95. (0,13 д.а./ 0,09 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано застосування сучасних методів податкового прогнозування і планування).

81. Мединська Т. В. Застосування спеціальних режимів оподаткування у сільському господарстві. *Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. щорічної інтернет-конф., 22-24 травня 2019 р. Львів: Ліга-Прес. С. 55-59. (0,19 д.а.).

82. Мединська Т. В. Доходи місцевих бюджетів України в умовах фіскальної децентралізації. *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах*: матеріали щорічної наукової конференції вчених ЛТЕУ, 15-17 травня 2019 р. / [відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б.]. Львів: вид-во ЛТЕУ, 2019. С. 126-128. (0,16 д.а.).

83. Мединська Т. В. Пільгове оподаткування малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи* : збірник тез XIX Міжнар. наук. конф., 29 березня 2019 р. / ЛННІ ДВНЗ «Університет банківської справи». Львів, 2019. С. 308-311. (0,17 д.а.).

84. Мединська Т. В. Фіскальний потенціал місцевих податків і зборів в умовах бюджетної децентралізації фінансових ресурсів. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 19-21 березня 2019 р. Ч. 2. Львів: ЛДАУ, 2019. С. 270-273. (0,17 д.а.).

85. Мединська Т. В., Федак Л. В. Нормативно-правовий механізм оподаткування нерухомого майна в Україні. *Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 28 листопада 2018 р. Львів: Львівський інститут МАУП, 2018. Ч. 2. С. 310-314. (0,21 д.а./ 0,15 д.а.; авторський внесок: сформовано перспективи оподаткування нерухомості з врахуванням змін податкового законодавства).

86. Мединська Т. В., Малець А. Т. Пріоритетні напрями податкового стимулювання регіонального розвитку. *Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 28 листопада 2018 р. Львів: Львівський інститут МАУП, 2018. Ч. 2. С. 315-318. (0,15 д.а./ 0,10 д.а.; авторський внесок: запропоновано податкові інструменти стимулювання розвитку регіону).

87. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л. Громадський бюджет: принципи побудови та переваги для суб'єктів бюджетних відносин. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 17 жовтня 2018 р. Київ, «Інформаційно-аналітичне агентство», 2018. С. 157-161. (0,27 д.а./ 0,17 д.а.; авторський внесок: сформовано перспективи впровадження громадських бюджетів в містах України).

88. Мединська Т. В. Зарубіжний досвід використання податкових інструментів сприяння розвитку просторових форм організації бізнесу. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 17 жовтня 2018 р. Київ, «Інформаційно-аналітичне агентство», 2018. С. 153-156. (0,28 д.а.).

89. Мединська Т. В., Керод Т. Р. Податкова політика на регіональному рівні в умовах децентралізації. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум* : матеріали доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., 14 червня 2018 р. Львів : Львівський інститут МАУП, 2018. С. 61-64. (0,22 д.а./ 0,16 д.а.; авторський внесок: сформовано перспективні напрями реалізації податкової політики на регіональному рівні в умовах децентралізації).

90. Мединська Т. В., Малець А. Т. Надходження єдиного податку до місцевих бюджетів України в умовах структурних змін. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / ред. кол.: О.І. Черевко та ін., 17 травня 2018 р.; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х.: ХДУХТ, 2018. С. 114-116. (0,14 д.а./ 0,08 д.а.; *авторський внесок*: проаналізовано структурні зміни надходжень єдиного податку до доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації).

91. Мединська Т. В. Інституційні засади використання податкових інструментів розвитку інноваційних форм підприємницької діяльності в Україні. *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції*: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів ЛТЕУ, 13-14 травня 2018 р. / [відпов. за вип. Б. Б. Семак]. Львів: Видавництво ЛТЕУ, 2018. С. 162-165. (0,36 д.а.).

92. Мединська Т. В., Малець А. Т. Податкові надходження у формуванні місцевих бюджетів України в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції*: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів ЛТЕУ, 13-14 травня 2018 р. / [відпов. за вип. Б. Б. Семак]. Львів: Видавництво ЛТЕУ, 2018. С. 166-168. (0,25 д.а./ 0,18 д.а.; *авторський внесок*: здійснено аналіз структурних змін у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізації).

93. Мединська Т. В., Керод Т. Р. Податкова політика у напрямі погашення податкового боргу. *Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень*: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф., 26 квітня 2018 р. Тернопіль: Крок, 2018. С. 150-153. (0,20 д.а./ 0,13 д.а.; *авторський внесок*: сформовано пріоритетні заходи податкової політики з метою погашення податкового боргу).

94. Мединська Т. В. Особливості оподаткування в офшорних зонах. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітнянські аспекти*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 29-30 березня 2018 р. Дніпро: НМетАУ, 2018. С. 542-545. (0,16 д.а.).

95. Мединська Т. В., Федак Л. В. Економіко-правові аспекти податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні. *Millennium science: proceedings of XV International scientific conference, Feb. 16, 2018*. Morrisville Lulu Press., USA, 2018. P. 67-69. (0,20 д.а./ 0,14 д.а.; *авторський внесок*: виділено проблеми податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності та шляхи їх подолання).

96. Мединська Т. В., Керод Т. Р. Реалізація податкової політики в напрямі розвитку малого бізнесу в Україні. *Державна фінансова політика України в умовах євроінтеграції: погляди науковців та практиків*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., 14 грудня 2017 р. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 318-321. (0,18 д.а./ 0,12 д.а.; *авторський внесок*: виділено напрями формування ефективної податкової політики для розвитку малого бізнесу).

97. Мединська Т. В., Черевата Р. Ю. Податкове стимулювання розвитку R&D в Україні та Польщі. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум*: матеріали доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., 08 червня 2017 р. Львів: Львівський інститут МАУП, 2017. С.80-84. (0,27 д.а./ 0,18 д.а.; *авторський внесок*: сформовано напрями податкового стимулювання розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств із врахуванням польського досвіду).

98. Мединська Т. В. Інституційна реформа органів ДФС з метою подолання корупції. *Інституційний розвиток системи публічного управління та*

адміністрування: збірник тез доповідей круглого столу, 25 травня 2017 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2017. С. 36-38. (0,18 д.а.).

99. Мединська Т. В. Реформування національної системи адміністрування податків до вимог ЄС. *Фінансово-економічні механізми підтримки суб'єктів реального сектору економіки України в умовах дії Угоди про асоціацію з ЄС*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24 травня 2017 р. К.: Алерта, 2017. С. 36-37. (0,13 д.а.).

100. Мединська Т. В., Малець А. Т. Нормативно-правове регулювання діяльності великих платників податків в Україні. *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції* : матеріали щорічної наук. конф. професорсько-викладацького складу та аспірантів Львівського торговельно-економічного університету / [відповід. за вип.: проф. Семак Б. Б.], 11-12 травня 2017 р., Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2017. С. 91-93. (0,21 д.а./ 0,15 д.а.; авторський внесок: запропоновано дефініцію великих платників податків як суб'єктів податкових відносин).

101. Medynska T. V., Cherevata R. Y. European integration of the economic system: comparative analysis of Ukraine and Poland. *Science of the third millennium: proceedings of V International scientific conference*, Apr. 29, 2017. Morrisville Lulu Press., USA, 2017. Pp. 78-81. (0,23 д.а./ 0,16 д.а.; авторський внесок: здійснено компаративний аналіз розвитку економічних систем Польщі і України).

102. Мединська Т. В., Керод Т. Р. Наукові підходи щодо сутності податкової політики. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 17 червня 2016 р. Львів: Львівський інститут МАУП / [редкол.: Лелик Л. І., Садова У. Я., Данилюк Л.Г. та ін.], 2016. С. 106-109. (0,23 д.а./ 0,16 д.а.; авторський внесок: запропоновано дефініцію податкової політики в умовах євроінтеграції).

103. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л. Податковий контроль та напрями його вдосконалення. *Фінансово-кредитні відносини макро- та мікрорівня: трансформація в епоху глобалізації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 25 травня 2016 р. Кривий Ріг, 2016. С. 127-130. (0,19 д.а./ 0,12 д.а.; авторський внесок: визначено напрями вдосконалення податкового контролю малих і середніх підприємств).

104. Мединська Т. В., Керод Т. Р. Стратегічні орієнтири податкової політики України. *Фінансово-кредитні відносини макро- та мікрорівня: трансформація в епоху глобалізації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 25 травня 2016 р. Кривий Ріг, 2016. С. 137-140. (0,21 д.а./ 0,15 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано стратегічні напрями реформування податкової політики України в умовах євроінтеграції).

105. Мединська Т. В., Малець А. Т. Податковий контроль у системі державного податкового механізму. *Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 29 квітня 2016 р. / відп. ред. В. О. Морохова. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. С. 143-146. (0,13 д.а./ 0,08 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано завдання податкового контролю в системі державного податкового механізму).

106. Мединська Т. В., Черевата Р. Ю. Європейська практика оподаткування доходів фізичних осіб. *Творчий пошук молоді – курс на ефективність*: тези доповідей VII Міжнар. наук.-теорет. Інтернет-конф., 25 лютого 2016 р. Хмельницький : ХКТЕІ, 2016. С. 229-231. (0,11 д.а./ 0,07 д.а.; авторський внесок: обґрунтовано напрями вдосконалення системи оподаткування доходів громадян із врахуванням європейської практики).

107. Мединська Т. В., Малець А. Т. Податкове регулювання як один із елементів державного податкового механізму. *Творчий пошук молоді – курс на ефективність*: тези доповідей VII Міжнар. наук.-теорет. Інтернет-конф., 25 лютого

2016 р. Хмельницький : ХКТЕІ, 2016. С. 227-228. (0,13 д.а./ 0,08 д.а.; *авторський внесок*: сформовано шляхи вдосконалення податкового регулювання з метою стимулювання пріоритетних галузей та регіонів).

108. Мединська Т. В., Малець А. Т. Фіскальне середовище ведення бізнесу в Україні. *Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 26 листопада 2015 р. Мукачево, 2015. С. 425-427. (0,17 д.а./ 0,12 д.а.; *авторський внесок*: виявлено проблеми фіскального середовища ведення бізнесу в Україні та запропоновано шляхи їх вирішення.).

109. Мединська Т. В. Реформування системи прямого оподаткування в Україні до вимог ЄС. *Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 26 листопада 2015 р. Мукачево, 2015. С. 422-425. (0,27 д.а.).

110. Мединська Т. В. Податковий механізм як економічна категорія та його елементи. *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції*: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів, 12-13 травня 2015 р. / [ред. кол. : П. О. Куцик, Б. Б. Семак, Г. І. Башнянин, В. В. Апопій В.В., І. В. Сирохман та ін.]. Львів : Видавництво ЛКА, 2015. С. 51-52. (0,14 д.а.).

111. Мединська Т. В. Основні положення реформування спрощеної системи оподаткування в Україні. *Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання* : матеріали II Регіональної міжвузівської наук.-практ. конф., 28 березня 2013 р. Київ-Дубно, 2013. Вип. 2. С. 70-71. (0,16 д.а.).

112. Мединська Т. В. Роль туристичного збору у формуванні доходів місцевих бюджетів. *Перспективи розвитку індустрії туризму в Україні*: матеріали міжвузівської викладацької наук.-практ. конф., 5 грудня 2013 р. Львів, 2013. С. 155-158. (0,26 д.а.).

113. Мединська Т. В. Податкове стимулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів зарубіжних країн: досвід для України. *Кооперативна модель економічного розвитку в умовах глобалізації* : матеріали наук. конф. професорсько-викладацького складу і аспірантів, 3-5 квітня 2013 р. / [ред. кол. : Г. І. Башнянин, В. В. Апопій В.В., О. Д. Вовчак та ін.]. Львів : Видавництво ЛКА, 2012. С. 17-19. (0,22 д.а.).

114. Мединська Т. В. Спеціальні податкові режими у Податковому кодексі України. *Наукові дослідження молоді* : IV звітна наук.-практ. конф., 25 квітня 2012 р. Київ-Дубно, 2012. С. 44-48. (0,2 д.а.).

115. Мединська Т. В. Стимулююча роль податку на прибуток підприємств. *Актуальні проблеми розвитку економіки та гуманітаристики України в умовах ризиків*: збірник матеріалів наук.-практ. конф., 5 грудня 2012 р. / [ред. кол.: М.Г. Лустюк та ін.]. Рівне, 2012. С. 24-27. (0,23 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Мединська Т.В. Фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка та 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Львів, 2025.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних засад і розробленню прикладних рекомендацій щодо формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Об'єктом дослідження є процеси формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Обґрунтовано концептуальний базис формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на різних рівнях управління та сформовано теоретичне підґрунтя дослідження фіскального стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. Систематизовано концептуальні підходи до регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад в умовах нестабільності. Обґрунтовано концепт фіскального середовища стимулювання підприємницької активності на засадах територіально орієнтованого підходу. Виявлено чинники та виклики формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. На основі зарубіжного досвіду досліджено взаємовплив фіскального середовища стимулювання підприємницької активності та соціально-економічного зростання регіонів та територіальних громад. Розроблено та апробовано методичні підходи оцінювання стійкості підприємницького сектору в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку регіонів, в тому числі в контексті впливу фіскального середовища. Здійснено інтегральне оцінювання стійкості підприємницького сектору регіонів України в умовах криз, починаючи з 2009 р. по теперішній час. Проведено компаративний аналіз впливу фіскального середовища на стійкість підприємництва на національному, регіональному і локальному рівнях. Проаналізовано фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності в умовах нестабільності та криз соціально-економічного розвитку територіальних громад 2009-2021 рр. Оцінено податкову політику щодо формування доходів та пріоритетні напрями видатків місцевих бюджетів територіальних громад в умовах війни. Обґрунтовано організаційно-економічні інструменти стимулювання підприємницької активності в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад. Визначено напрямки нівелювання територіальних диспропорцій формування фіскального середовища стимулювання підприємницької активності. Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення податкового середовища стимулювання підприємницької активності в контексті викликів воєнного стану та узгодження з податковим правом ЄС.

Ключові слова: фіскальне середовище стимулювання підприємницької активності, нестабільність соціально-економічного розвитку, регіон, територіальна громада, територіально орієнтований підхід, стійкість підприємницького сектору, кризи, регіональний і місцевий розвиток.

SUMMARY

Medynska T.V. Fiscal environment of stimulation of entrepreneurial activity in the conditions of instability of socio-economic development of regions and territorial communities. - Manuscript.

Thesis for a Doctor of Economics degree in specialties 08.00.05 – Productive Forces Development and Regional Economy and 08.00.08 - Money, Finance and Credit. – State Institution «Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine», Lviv, 2025.

The object of research is the processes of formation of fiscal environment stimulating entrepreneurial activity in the conditions of instability of socio-economic development of regions and territorial communities. The subject of the study is the theoretical, methodological and applied principles of formation of a fiscal environment of stimulating entrepreneurial activity in the conditions of instability of socio-economic development of regions and territorial communities. The conceptual basis for the formation of a fiscal environment of stimulation of entrepreneurial activity at different levels of management is substantiated and the theoretical basis for the study of fiscal stimulation of entrepreneurial activity in the conditions of instability of socio-economic development of regions and territorial communities is formed. Conceptual approaches to regulation of socio-economic development of regions and territorial communities in conditions of instability are systematized. The concept of the fiscal environment of stimulating entrepreneurial activity on the basis of a territorially oriented approach is substantiated. The factors and challenges of the formation of the fiscal environment of stimulation of entrepreneurial activity in the conditions of instability of socio-economic development of regions and territorial communities have been identified. On the basis of foreign experience, the mutual influence of the fiscal environment of stimulation of entrepreneurial activity and socio-economic growth of regions and territorial communities is investigated. Methodical approaches to assessing the stability of the entrepreneurial sector in the conditions of instability of socio-economic development of regions, including in the context of the influence of the fiscal environment, have been developed and tested. The integral evaluation of the sustainability of the entrepreneurial sector of the regions of Ukraine in crises, starting from 2009 to the present. A comparative analysis of the impact of the fiscal environment on the stability of entrepreneurship at national, regional and local levels was carried out. The fiscal environment of stimulation of entrepreneurial activity in the conditions of instability and crises of socio-economic development of territorial communities 2009-2021 was analyzed. The tax policy on the formation of income and priority directions of expenditures of local budgets of territorial communities in the conditions of war was evaluated. Organizational and economic instruments of stimulating entrepreneurial activity in the context of ensuring the socio-economic development of regions and territorial communities are substantiated. The directions of leveling of territorial disproportions of the formation of a fiscal environment of stimulation of entrepreneurial activity are determined. Proposals for improving the tax environment of stimulating entrepreneurial activity in the context of martial law and coordination with EU tax law

Keywords: fiscal environment stimulation, instability of socio-economic development, region, territorial community, territorially oriented approach, stability of the business sector, crisis, regional and local development.